

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Επιβλέπον:

Επίκουρος Καθηγητής Λιάκουρας Πέτρος

Θέμα Διπλωματικής Εργασίας:

**«Διεθνές Δίκαιο και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από
την κρίση των Ιμίων και εντεύθεν: το πλαίσιο της
ειρηνικής επίλυσης.»**

Όνομα Φοιτήτριας: Στυλιανή Βασιλείου
Αριθμός Μητρώου: ΜΘ/08006

Πειραιάς, Ιούλιος 2011

Ευχαριστίες

Κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διατριβής, μου συμπαραστάθηκαν αρκετοί συνάδελφοι και φίλοι. Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινέστατες ευχαριστίες μου προς αυτούς.

Ιδιαίτερος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα Καθηγητή Πέτρο Λιάκουρα. Η συνεχής υποστήριξη και οι εύστοχες παρατηρήσεις του όποτε χρειαζόντουσαν έδρασαν καταλυτικά.

Τέλος να ευχαριστήσω τους γονείς μου για τη διαρκή τους στήριξη.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ	7
1. Υφαλοκρηπίδα	7
2. Αιγιαλίτιδα ζώνη.....	13
3. Ελληνικός εναέριος χώρος.....	19
4. Το δικαίωμα στρατιωτικοποίησης των νησιών του ανατολικού Αιγαίου. ..	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	26
ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ	26
1. Το χρονικό της κρίσης	26
2. Το διεθνές νομικό πλαίσιο.	31
3. Η θέση της Τουρκίας	33
4. Η θέση της Ελλάδας.....	35
5. Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών.	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	38
ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	42
ΣΤΑΘΜΟΣ ΤΟ ΕΛΣΙΝΚΙ.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	47
ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	47
1. Ρεαλισμός/Νεορεαλισμός και η θέση της Ελλάδας στις σχέσεις Ε.Ε. – Τουρκίας.	48
2. Φιλελευθερισμός και η θέση της Ελλάδας στις σχέσεις Ε.Ε – Τουρκίας....	50
3. Ευρωπαϊκή Ένωση: Μονόδρομος για την Ελληνοτουρκική προσέγγιση. ..	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	54
ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΝ ΕΤΗ 2010 – 2011	54
Συμπέρασμα.....	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	60
Ελληνόγλωσση.....	60
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	65

РАНЕЕЗНАМО ПЕРПАА

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Διεθνές Δίκαιο και οι ελληνοτουρκικές σχέσεις από την κρίση των Ιμίων και εντεύθεν: το πλαίσιο της ειρηνικής επίλυσης.
Στυλιανή Βασιλείου

Η Ελλάδα και η Τουρκία είναι δύο γειτονικές χώρες στην περιοχή της Μεσογείου οι οποίες κατέχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην βαλκανική περιοχή, τόσο στον οικονομικό όσο και στον πολιτικό και στρατιωτικό τομέα. Αποτελούν μέλη του Οργανισμού Βορειοανατολικού Συμφώνου (NATO) ενώ η Ελλάδα και μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Τουρκία αποτελεί υποψήφιο μέλος της Ε.Ε από το 1999, με τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι, σημείο καμπής για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις των δύο χωρών τόσο στο πλαίσιο της Ε.Ε όσο και σε καθαρά διμερές επίπεδο.

Το 1830 μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, οι μουσουλμάνοι της Ανατολίας απέκτησαν την εθνική τους ταυτότητα ως Τούρκοι, έπειτα από αγώνες με τις ελληνικές δυνάμεις οι οποίες κατείχαν την περιοχή της Ανατολίας το 1922. Από τότε και εντεύθεν οι σχέσεις των δύο γειτονικών χωρών είναι αρκετά τεταμένες για την περιοχή του Αιγαίου Πελάγους και την Κύπρο, ενώ οι περίοδοι συνεργασίας είναι ελάχιστες, με πιο έντονη την περίοδο που πρωθυπουργοί των δύο χωρών ήταν ο Βενιζέλος και ο Ατατούρκ.

Το καλοκαίρι του 1974 οι δύο χώρες έφτασαν στο χείλος του πολέμου, όταν η Άγκυρα εισέβαλε στην Κύπρο, ενώ το ίδιο έκρυθμη κατάσταση δημιουργήθηκε και το 1996 η οποία έφερε στο αποκορύφωμα τις σχέσεις των δύο χωρών όταν άρχισε η διεκδίκηση από την πλευρά της Τουρκίας της κυριότητας δύο νήσων, με την ονομασία Ίμια/Kardak¹, από την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα. Η διαμάχη για την κυριαρχία οδήγησε στη συγκέντρωση δυνάμεων γύρω από την επίδικη περιοχή καθώς και στην παρέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών για την αποκλιμάκωση της έντασης των δύο μελών του Οργανισμού Βορειοανατολικού Συμφώνου (NATO). Από τότε και στο εξής μια σειρά από τυχαία γεγονότα όπως μια περιφερειακή σύγκρουση, δύο μεγάλες καταστροφές και ο θάνατος ενός κορυφαίου Έλληνα πολιτικού έχει οδηγήσει σε μια πλήρη μεταμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, οι οποίες φτάσανε και σε μια πρωτοφανή επιβεβαίωση φιλίας και αλληλεγγύης.

Από το γεγονός των Ιμίων και εντεύθεν, οι δύο χώρες έχοντας πραγματοποιήσει αρκετές συναντήσεις και διαπραγματεύσεις δεν έχουν καταλήξει στην επίλυση των διαφορών στο Αιγαίο. Η επίλυση παραμένει ζωτικής σημασίας για τη διεθνή σταθερότητα στην περιοχή ενώ οι απόψεις ως προς την επίλυση ποικίλουν. Άποψή μας αποτελεί η ειρηνική επίλυση περιλαμβανομένου του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

¹ Χάριν ευκολίας θα αναφέρω τις νήσους ως Ίμια σε τούτη την εργασία, ακόμα και όταν θα αναφέρομαι στις τουρκικές αξιώσεις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για αιώνες οι σχέσεις Ελλάδας και Τουρκίας ήταν ταραχώδεις με ελάχιστες περιόδους ειρήνης όπως αυτή από το 1920 μέχρι το 1950. Από το 1974 το κλίμα των σχέσεων άλλαξε άρδην με κύρια χαρακτηριστικά τις εντάσεις, τη δυσπιστία και τις απειλές πολέμου ακόμα και τις συγκρούσεις. Οι διαφορές των δύο χωρών αφορούν την Κύπρο, το Αιγαίο Πέλαγος και τη μειονότητα της Θράκης. Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα μας απασχολήσουν οι διαφορές που έχουν προκύψει στο Αιγαίο Πέλαγος από το γεγονός των Ιμίων και εντεύθεν και η ειρηνική τους επίλυση, επί τη βάση του Διεθνούς Δικαίου.

Στον χάρτη του ΟΗΕ περιλαμβάνεται το άρθρο 2 που αποτελείται από 7 παραγράφους, που αποτελούν αρχές σύμφωνα με τις οποίες πρέπει να ενεργεί ο ΟΗΕ. Αυτές είναι για παράδειγμα: 1) η υποχρέωση ειρηνικής επίλυσης των διαφορών που πηγάζει από το άρθρο 2, παρ. 3 του Χάρτη και 2) η απαγόρευση της χρήσης και απειλής ένοπλης βίας μεταξύ κρατών. Ειρηνική επίλυση των διαφορών νοείται η επίλυση των διαφορών χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, παραδείγματος χάρη με μη χρήση ένοπλης βίας. Η χρήση ένοπλης βίας απαγορεύεται από το άρθρο 2 παράγραφος 4 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Τα διεθνή δικαστήρια δεν έχουν αυτομάτως τον ρόλο της επίλυσης των διαφορών, αλλά απαιτείται η συναίνεση και προσφυγή των κρατών στο Διεθνές Δικαστήριο για να έχει αυτό αρμοδιότητα. Η συναίνεση αυτή μπορεί να είναι είτε γενική, είτε να περιορίζεται σε ειδικές και ορισμένες κατηγορίες διαφορών. Αν δεν υπάρξει συναίνεση όλων των διάδικων κρατών δεν μπορεί ένα διεθνές δικαστήριο να αναλάβει την εκδίκαση της διαφοράς, όπως στην περίπτωση Ελλάδας – Τουρκίας.

Τον Ιανουάριο του 1996 δημιουργήθηκε ένταση στα νοτιοανατολικά της θαλάσσιας περιοχής του Αιγαίου όταν η Τουρκία προκάλεσε την ελληνική κυριαρχία των νήσων Ίμια, το Δεκέμβριο του 1995, με την προσάραξη ενός τουρκικού φορτηγού πλοίου σε μία από τις νησίδες Ίμια². Η παρέμβαση των Ηνωμένων Πολιτειών υπήρξε καταλυτική, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση παρακολούθησε την απειλή των συνόρων κράτους μέλους της χωρίς να παρέμβει.

² Πολλοί έσπευσαν να προβάλουν την είδηση τότε ως «πόλεμο σημαιών» και για διαμάχη χωρίς λόγο. Φυσικά χωρίς να γνωρίζουν σε τι προσέβλεπε η τουρκική πλευρά Βρετανική Εφημερίδα "THE INDEPENDENT", φύλλο 30ης Ιανουαρίου 1996.

Οι τουρκικές αξιώσεις μπορούν να μελετηθούν υπό το πρίσμα των προσπαθειών της Τουρκίας να διαταράξει το status quo στο Αιγαίο κατά τα τελευταία χρόνια. Οι προσπάθειες αυτές μπορούν να σταχυολογηθούν ως εξής. Αρχικά η Τουρκία ενίσταται στην επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια από τα 6 που ισχύουν σήμερα. Δεύτερον, ισχυρίζεται πως τα ελληνικά νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα, τρίτον δεν δέχεται τα 10 ναυτικά μίλια που έχει ως εναέριο χώρο η Ελλάδα, ενώ, τέταρτον, έχει επεκτείνει αυθαίρετα την περιοχή πληροφοριών πτήσης της Κωνσταντινούπολης (FIR), το 1974, στη μέση του Αιγαίου, παραβαίνοντας τους κανόνες που είχαν γίνει ανάμεσα στο ελληνικό (Αθήνα) και τουρκικό (Κωνσταντινούπολη) FIR, με το να μην καταθέτει σχέδια πτήσης. Τέλος φαίνεται πως ενώ αρχικά οι διεκδικήσεις της Τουρκίας αφορούσαν τα σύνορα, στην πορεία μετατράπηκαν σε εδαφικές αξιώσεις, στοχεύοντας στο να αντιστρέψει την εδαφική διευθέτηση που επετεύχθη με τη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923³, αμφισβητώντας μια σειρά βραχονησίδες.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εξετάζει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στην περιοχή του Αιγαίου εστιάζοντας στη διαμάχη γύρω από τα 12 μίλια σε μια προσπάθεια να προτείνει μεθόδους ειρηνικής επίλυσης. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα κύρια θέματα διαφοράς στο Αιγαίο. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το χρονικό του επεισοδίου των Ιμίων. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το διεθνές νομικό πλαίσιο ειρηνικής επίλυσης των διεθνών διαφορών. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται ο καθοριστικός ρόλος που διαδραμάτισε η Σύνοδος κορυφής στο Ελσίνκι το 1999. Στη συνέχεια στο κεφάλαιο πέντε γίνεται μια προσπάθεια να φανούν οι σχέσεις τις Ελλάδας και της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από τη σκοπιά των δύο μεγάλων σχολών σκέψης του Ρεαλισμού και Φιλελευθερισμού αντίστοιχα. Στο κεφάλαιο έξη, τέλος, φαίνονται οι σχέσεις των δύο χωρών τη χρονιά που διανύουμε και προσπαθούμε να δώσουμε από τη δική μας σκοπιά μια λύση στα χρόνια αυτά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε με τη γειτονική Τουρκία.

³ Η Οθωμανική Αυτοκρατορία από το 1522 κατείχε τα Δωδεκάνησα μέχρι και το τέλος του Ιταλοτουρκικού πολέμου το 1912 οπότε πέρασαν στην κυριαρχία των Ιταλών. Η Τουρκία το 1923 με το άρθρο 15 της Συνθήκης Ειρήνης της Λοζάνης, αναγνώρισε την Ιταλική κυριαρχία στα νησιά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

1. Υφαλοκρηπίδα

Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας ξεκίνησε από τα κράτη όταν αντιλήφθηκαν την οικονομική αξία του βυθού της θάλασσας και τις πλουτοπαραγωγικές πηγές που μπορεί αυτός να προσφέρει. Η υφαλοκρηπίδα έχει ιδιαίτερη οικονομική σημασία, διότι συχνά βρίσκονται σε αυτήν ή κάτω από αυτήν ορυκτά (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, μέταλλα) καθώς και άβια και έμβια ακίνητα είδη (καθιστικά είδη), όπως κοράλλια, σφουγγάρια, μαργαριτάρια κλπ. Έτσι υπάρχει έντονο ενδιαφέρον για την εκμετάλλευσή της. Συνέπεια αυτού ήταν να αναπτυχθούν τα τελευταία χρόνια διεθνείς οργανισμοί, που ασχολούνται με τη θεσμοθέτηση κανόνων για τη χρήση και εκμετάλλευση των θαλασσών, εκτός βέβαια του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.). Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκε ένας νέος κλάδος δικαίου, το *Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας*, που προσπαθεί να επιλύσει διαφορές γειτονικών ιδιαίτερα χωρών ως προς τη "χρήση και κυριαρχία" στη θάλασσα με τη δημιουργία ενός συγκεκριμένου νομικού πλαισίου. Επίσης διεθνείς συμβάσεις, όπως οι *τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης το 1958* και η *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το "Δίκαιο της Θάλασσας" το 1982*, προσπαθούν να καθορίσουν μία πάγια διεθνή πρακτική, κατά κανόνα εθιμική, σχετικά με την έκταση μέχρι την οποία φθάνει η "κυριαρχία" στη θάλασσα μιας παράκτιας χώρας, τον ορισμό και καθορισμό της υφαλοκρηπίδας μεταξύ γειτονικών κρατών κ.ο.κ. Οι ανωτέρω Συμβάσεις υπήρξαν προϊόν των συνδιασκέψεων του Ο.Η.Ε. για το δίκαιο της θάλασσας (*UNCLOS I, II, III - United Nations Conference on the Law of the Sea*). Συγκεκριμένα, οι Συμβάσεις της Γενεύης ήταν αποτέλεσμα του UNCLOS I, II και η Σύμβαση του 1982 του UNCLOS III.

Για πρώτη φορά στο Διεθνές Δίκαιο η υφαλοκρηπίδα ορίστηκε στη Διεθνή Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα του 1958. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, η υφαλοκρηπίδα ενός κράτους εκτεινόταν στο τμήμα του θαλάσσιου βυθού που βρίσκεται γύρω από τις ακτές του και πέρα από την Αιγιαλίτιδα ζώνη (τα χωρικά ύδατα) μέχρι βάθους 200 μέτρων, εκτός αν ήταν εφικτή η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων και σε μεγαλύτερο βάθος, οπότε εκτεινόταν ως το βάθος εκείνο. Επειδή η Σύμβαση του 1958 για την υφαλοκρηπίδα θεωρείται από νομικής σκοπιάς "περιορισμένης εμβέλειας", γιατί υπογράφηκε μόνο από 54 κράτη. Επιπλέον περιέχει ασάφειες ,

ειδικά ως προς το κριτήριο της εκμετάλλευσης, κάτι που οδήγησε σε ερμηνευτικές διχογνωμίες⁴ Έτσι, αν και τα πρώτα τρία άρθρα της Σύμβασης θεωρείται ότι περικλείουν εθιμικούς κανόνες, συνεπώς είναι δεσμευτικά και για τα κράτη που δεν την υπέγραψαν, εντούτοις η Σύμβαση του 1958 στο σύνολό της δεν απέκτησε τη για να δεσμεύει, δια της εθιμικής οδού, και τα κράτη που δεν την υπέγραψαν. Έπειτα από αυτό η διεθνής κοινωνία ήταν αναγκαίο να επανέλθει στο θέμα της υφαλοκρηπίδας, όπως και έγινε κατά την 3η Διάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS-III), που ξεκίνησε τις εργασίες της τον Δεκέμβριο του 1973 στη Νέα Υόρκη⁵. Η ουσία της έννοιας της υφαλοκρηπίδας δεν άλλαξε όπως είχε διατυπωθεί το 1958. Η κύρια προσθήκη είναι τα άρθρα 76 και 84 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) που εισάγουν και έναν μαθηματικό τρόπο υπολογισμού του εύρους της υφαλοκρηπίδας⁶. Όπως και με κάθε Διεθνή Συνθήκη, έτσι και η Συνθήκη για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 εφαρμόζεται μόνο στα συμβαλλόμενα κράτη (μέχρι το 1997 είχε υπογραφεί από 158 κράτη μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, ενώ την είχαν επικυρώσει ή είχαν προσχωρήσει 122 κράτη). Από τα ελάχιστα πλέον κράτη που δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση είναι και η Τουρκία,

Το παράκτιο κράτος έχει συγκεκριμένα κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας. Στο παράκτιο κράτος ανήκουν σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1982 τα ορυκτά του εδάφους και του υπεδάφους του βυθού, οι μη ζώντες οργανισμοί του βυθού καθώς και οι ζώντες οργανισμοί του βυθού που ανήκουν στα καθιστικά είδη (είδη που δεν μπορούν να κινηθούν μόνα τους χωρίς συνεχή επαφή με τον βυθό). Τα παράκτια αυτά δικαιώματα του κράτους τού ανήκουν αυτοδικαίως, ανεξάρτητα από την τήρηση οποιωνδήποτε διατυπώσεων (π.χ. δήλωσης, οριοθέτησης κλπ.) και είναι αποκλειστικά: ακόμα κι αν δεν τα ασκήσει το παράκτιο κράτος, δεν δικαιούται να τα ασκήσει κανένα άλλο κράτος. Τα δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας δεν αφορούν και δεν επηρεάζουν το καθεστώς των υπερκειμένων υδάτων. Στην πράξη εφ' όσον η υφαλοκρηπίδα εκτείνεται ως τα 200 ν. μίλια, τα υπερκείμενα ύδατα θα ανήκουν στην αποκλειστική οικονομική ζώνη του παρακτίου κράτους. Πέραν των 200 ν.μ. από την ακτή τα ύδατα αποτελούν την ανοιχτή θάλασσα, στην οποία ισχύει η ελευθερία των θαλασσών.

Τα νησιά (ξηρές που περιβάλλονται από θάλασσα και δεν καλύπτονται από το χειμérico κύμα ή την μεγίστη πλύμη) έχουν κι αυτά υφαλοκρηπίδα. Εξαίρεση

⁴ Ιωάννου Κ. & Στρατή Α., ό.π., σελ.54.

⁵ Ηρακλείδης Αλέξης, (1997) *Άσπονδοι Γείτονες, Ελλάδα-Τουρκία: Η διένεξη στο Αιγαίο*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 222.

⁶ Ιωάννου Κ. & Στρατή Α., ό.π., σελ. 161-168.

αποτελούν σύμφωνα με το άρθρο 121 της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 οι βράχοι, οι οποίοι δεν μπορούν να διατηρήσουν ανθρώπινο πληθυσμό ή αυτόνομη οικονομική ζωή. Αυτοί οι βράχοι έχουν μεν αιγιαλίτιδα ζώνη, δεν έχουν όμως δικαίωμα στην υφαλοκρηπίδα ή στην αποκλειστική οικονομική ζώνη. Το Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση της υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας το 1969 αναγνώρισε ότι απόκλιση από τον κανόνα της υφαλοκρηπίδας δικαιολογείται μόνο για νησίδες, βράχους και ελαφρές προεξοχές της ακτής (islets, rocks and minor coastal projections / îlots, rochers ou légers saillants de la côte, σκέψη 57 της απόφασης), άρα εξ αντιδιαστολής οι εθιμικοί κανόνες για την ύπαρξη και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας που δεσμεύουν όλα τα κράτη ανεξάρτητα από Διεθνείς Συνθήκες καλύπτουν και τα νησιά.

Η ελληνοτουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου πελάγους αφορά την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η υφαλοκρηπίδα πρέπει να οριοθετηθεί με βάση την αρχή της μέσης γραμμής, ενώ η Τουρκία υποστηρίζει ότι τα νησιά του Αιγαίου δεν έχουν δικαίωμα υφαλοκρηπίδας και ότι η εγγύτητα των ελληνικών νησιών στα τουρκικά παράλια αποτελεί «ειδική περίπτωση» που δικαιολογεί απόκλιση από την αρχή της μέσης γραμμής. Η διαμάχη ανάγεται στο 1973, όταν η Τουρκική Κυβέρνηση παραχώρησε άδεια διεξαγωγής ερευνών για πετρέλαιο σε υποθαλάσσιες περιοχές κοντά σε ελληνικά νησιά. Το 1974 και το 1976 πραγματοποιήθηκαν έρευνες στο Αιγαίο από τουρκικό ωκεανογραφικό σκάφος. Η Ελλάδα αντέδρασε, θεώρησε τη διαμάχη νομική και ζήτησε την προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο. Το ζήτημα περιπλέκεται από το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έχει κυρώσει ούτε τη Διεθνή Συνθήκη για την Υφαλοκρηπίδα του 1958 ούτε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, οι οποίες ορίζουν την υφαλοκρηπίδα και τρόπους οριοθέτησής της. Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης πάντως έχει δεχτεί ότι τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα αποτελούν διεθνές εθιμικό δίκαιο και τα άρθρα 1-3 της Συνθήκης του 1958 ισχύουν για όλα τα κράτη, ανεξάρτητα από το αν την έχουν κυρώσει. Λόγω της τουρκικής άρνησης να επιλύσει το θέμα με προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, η εκκρεμότητα συνεχίστηκε ως το Μάρτιο του 1987, οπότε η κρίση έφθασε στα όρια ένοπλης αντιπαράθεσης, όταν το τουρκικό πλοίο Σισμίκ-1, συνοδευόμενο από τουρκικά πολεμικά, ξεκίνησε για να πραγματοποιήσει έρευνες έξω από την αιγιαλίτιδα ζώνη ελληνικών νησιών. Η κρίση εκτονώθηκε με την ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ των δύο Πρωθυπουργών (του Ανδρέα Παπανδρέου και του Τουργκούτ Οζάλ). Φτάνοντας στο αποκορύφωμά της η ανοχή της ελληνικής πλευράς, η ελληνική κυβέρνηση στράφηκε προς το Συμβούλιο

Ασφαλείας, προτού κινήσει διαδικασία ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου. Το Συμβούλιο Ασφαλείας αρκέστηκε στις συστάσεις προς τις δύο πλευρές ώστε να μειώσουν την ένταση στην περιοχή του Αιγαίου και να βρουν λύση μέσω της οδού των διαπραγματεύσεων, ενώ το Διεθνές Δικαστήριο με τη σειρά του το 1979, ανακοίνωσε πως ήταν αναρμόδιο να αποφασίσει για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Η τουρκική πλευρά επέμενε στις διμερείς διαπραγματεύσεις που θα γινόταν σε πολιτικό επίπεδο. Η Ελλάδα επαναδιατύπωσε τη θέση της για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, στην οποία εμμένει μέχρι σήμερα.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Χρήστο Ροζάκη, η απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας έκλινε, σαφώς, προς τις τουρκικές απόψεις: χωρίς να καταδικάζει την τουρκική πρωτοβουλία – που υπήρξε γενεσιουργός της όξυνσης – υποδείκνυε τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων, αγνοώντας πλήρως την υποχρέωση των δύο χωρών να προσφύγουν στο Διεθνές Δικαστήριο, με βάση την απόφαση της συνάντησης κορυφής του 1975⁷. Επιπροσθέτως, από τη στιγμή που προηγήθηκε απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας, το Διεθνές Δικαστήριο θα ήταν δύσκολο να αποφασίσει διότι ενδεχομένως να διαταράσσονταν οι σχέσεις των δύο οργάνων του ΟΗΕ⁸.

Η άποψη της Τουρκίας έχει ως εξής: Τα όρια της τουρκικής υφαλοκρηπίδας εκτείνονται μέχρι το μέσο περίπου του Αιγαίου, βασιζόμενη στο επιχείρημα ότι το Αιγαίο αποτελεί φυσική επέκταση της ξηράς της Ανατολίας. Επιπλέον η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 (UNCLOS I) ενώ όσο αφορά τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας 1982 (UNCLOSS III) ισχυρίζεται πως τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου δεν διαθέτουν δική τους υφαλοκρηπίδα. Τα νησιά δεν διαθέτουν την ίδια βαρύτητα με τα ηπειρωτικά εδάφη ως προς δικαιώματά τους στην υφαλοκρηπίδα. Η οριοθέτηση σ' αυτές τις περιπτώσεις γίνεται στη βάση των "ειδικών περιστάσεων" που ισχύουν στην περιοχή και κυρίως με το πως διαμορφώνεται γεωγραφικά η θάλασσα που τα περιβρέχει, εν προκειμένω το Αιγαίο, που είναι μια "ημίκλειστη θάλασσα". Χαρακτηριστικά έχει δηλωθεί από την πλευρά της Τουρκίας πως η Ελλάδα με τις αξιώσεις της έχει μετατρέψει το Αιγαίο σε λίμνη και το διεθνές δικαίωμα της ελεύθερης διέλευσης δεν παρέχεται πλήρως ώστε να είναι ασφαλή όλα

⁷ Χρήστος Α. Ροζάκης, (1988), *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση. Τα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα*, Αλέξης Αλεξανδρής, κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987*, Αθήνα, εκδ. Γνώση, σελ.289.

⁸ Βλ. Χρήστος Α. Ροζάκης, *ό.π.*, σελ. 291.

τα τουρκικά πλοία που διέρχονται από ελληνικά νερά. Προτείνει λοιπόν ως λύση την αρχή της ευθυδικίας⁹.

Η ελληνική θέση από την άλλη πλευρά στηρίζεται στη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 (UNCLOSS I), σχετικά με την υφαλοκρηπίδα, σύμφωνα με την οποία τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα όπως τα ηπειρωτικά εδάφη. Όταν δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ δύο παράκτιων χωρών, τότε η οριοθέτηση γίνεται μονομερώς, στη βάση της αρχής της ίσης απόστασης, εν προκειμένω με βάση τη “μέση γραμμή” μεταξύ των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου και των τουρκικών παραλίων, μια και, κατά την Αθήνα, στην περίπτωση του Αιγαίου δεν συντρέχουν “ειδικές περιστάσεις” ώστε να δικαιολογείται άλλη λύση¹⁰.

Η μονομερής οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας προβλέπεται στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982), στα άρθρα 15 και 83. Στο άρθρο 83, παράγραφος 1, όταν πρόκειται για υφαλοκρηπίδα “ανάμεσα σε κράτη με αντικείμενες ή γειτνιάζουσες ακτές, η οριοθέτηση θα πραγματοποιείται με συμφωνία στη βάση του Διεθνούς Δικαίου”¹¹ προκειμένου να επιτευχθεί “μια δίκαιη λύση”. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει συμφωνία, τα εμπλεκόμενα κράτη θα καταφεύγουν στις διαδικασίες ειρηνικής επίλυσης των διαφορών που προβλέπονται από τη Σύμβαση του 1982 (Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας, Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, προβλεπόμενα διαιτητικά δικαστήρια, ειδική διαιτησία). Κατά τη διάρκεια που θα εκκρεμεί συμφωνία τα εμπλεκόμενα κράτη θα πρέπει να καταβάλουν κάθε προσπάθεια ώστε να συνάψουν προσωρινές διευθετήσεις καθώς και να μην παρεμποδίζουν την επίτευξη τελικής συμφωνίας (άρθρο 83, παράγραφος 3). Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών με αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές υπήρξε αφορμή για τη δημιουργία σφοδρών αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων και οδήγησε σε αφθονία συμβατικών ρυθμίσεων και δικαστηριακής πρακτικής. Ένας σημαντικός αριθμός συγκρούσεων επιλύθηκε με συμφωνία. Μια ολόκληρη σειρά διαφωνιών – Υπόθεση της Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας (1969),

⁹ Η αρχή η οποία υπαγορεύει το συνυπολογισμό, στη μεθόδευση της οριοθέτησης, όλων των ειδικών στοιχείων που θα μπορούσαν σε μια εξειδικευμένη περίπτωση να οδηγήσουν στο πιο δίκαιο αποτέλεσμα οριοθέτησης. Βλ. Χρήστος Λ. Ροζάκης, (1988), *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση. Τα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα*, Αλέξης Αλεξανδρής, κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις*, 1923-1987, Αθήνα, εκδ. Γνώση, σελ. 314.

¹⁰ Σαζανίδης Χρήστος, (1979), *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις στην πενταετία 1973-1978*, Θεσσαλονίκη, σελ. 235-237

¹¹ Ροζάκης Χ. (2004), *Η ελληνική ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα: διεθνείς και εσωτερικές νομικές παράμετροι*, στο Χαριτίνη Δίπλα & Χρήστος Ροζάκης (επιμ.) *Το Δίκαιο της Θάλασσας και η εφαρμογή του στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, σελ. 217.

Γαλλοβρετανική Διαφορά σχετικά με την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας της Μάγχης (1977), Υπόθεση οριοθέτησης περιοχών της Υφαλοκρηπίδας μεταξύ Λιβύης και Μάλτας (1985) και Τυνησίας και Λιβύης (1982), Υπόθεση Ντουμπάι-Σαρτζάι (1981), Υπόθεση του Κόλπου του Maine μεταξύ Καναδά και Ηνωμένων Πολιτειών (1984), Υπόθεση Γουινέας- Γουινέας Μπισσάου (1985), Υπόθεση Καναδά -Γαλλίας σε σχέση με τις νήσους St Pierre & Michelon (1992), Υπόθεση Ερυθραίας – Υεμένης (1999) και Υπόθεση Κατάρ - Μπαχρέιν απασχόλησε επί σειρά ετών το Διεθνές Δικαστήριο και άλλα διαιτητικά και δικαιοδοτικά όργανα και επιτροπές. Μια αντιπαράθεση μεταξύ Ισλανδίας και Νορβηγίας για την Υφαλοκρηπίδα του νησιού Jan Mayen (1993), επιλύθηκε με συμβιβασμό.

Η έντονη ελληνοτουρκική διαφωνία ως προς τη γεωμορφολογική διαμόρφωση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου ως προέκτασης της ηπειρωτικής χώρας (της ασιατικής Τουρκίας) πηγάζει από την τουρκική άποψη ότι στην οριοθέτηση της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, θα λαμβανόταν υπόψη το γεωμορφολογικό κριτήριο, δηλαδή το πώς θα διαμορφωνόταν ο βυθός γεωλογικά σε κάθε περίπτωση¹². Σε αυτό το συμπέρασμα κατέληξε έπειτα από την πρώτη απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, του 1969, για τη Βόρεια Θάλασσα, όπου μεταξύ των άλλων κριτηρίων για την οριοθέτηση της θάλασσας αυτής, το Δικαστήριο, χρησιμοποίησε και τη φυσική – γεωλογική προέκταση¹³. Σε όλες όμως τις διεθνείς δικαστικές αποφάσεις που ακολούθησαν την ιστορική απόφαση για τη Βόρεια Θάλασσα του 1969, δε λήφθηκε υπόψη ο γεωλογικός παράγοντας, σε αντίθεση με το τι έγινε το 1969. Επιπλέον ο παράγοντας αυτός δεν συμπεριλήφθηκε σε άρθρο στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982), αν και η Τουρκία είχε πρωτοστατήσει στο να γίνει ρητή μνεία στη “γεωμορφολογική και γεωλογική δομή της υφαλοκρηπίδας μέχρι του εξωτερικού πλαισίου του υφαλοπλαισίου” στα πλαίσια των “ειδικών περιστάσεων” ως προς τη χάραξη της υφαλοκρηπίδας¹⁴. Οι παράγοντες που έχουν ληφθεί υπόψη από το 1970 μέχρι σήμερα, από το Διεθνές Δικαστήριο και από τα διαιτητικά δικαστήρια, είναι οι “ειδικές περιστάσεις”, και κατά βάση οι γεωγραφικοί παράγοντες, δηλαδή η διαμόρφωση και η έκταση της ηπειρωτικής ακτογραμμής και τα νησιά, καθώς επίσης και οι “σχετικές περιστάσεις”, δηλαδή κάθε τι που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ώστε το αποτέλεσμα που θα προκύψει να είναι δίκαιο¹⁵.

¹² Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 227.

¹³ Βλ. *North Sea Continental Self Care (The Netherlands/Denmark – FR Germany)*, (1969), ICJ Rep.1969, 3

¹⁴ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ.227.

¹⁵ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ.229.

Η μεσολάβηση τρίτου μέρους μπορεί να είναι καθοριστική. Η επίλυση της διαφοράς θα πρέπει να γίνει με ειρηνικά μέσα και ειδικότερα από κάποιο νομικό όργανο το οποίο θα δώσει τελεσίδικη απόφαση και για τις δύο πλευρές. Η ελληνική θέση από την πρώτη στιγμή στηρίζεται στο ότι η διαφορά έχει χαρακτήρα νομικό και ως εκ τούτου η επίλυση πρέπει να γίνει με βάση το διεθνές δίκαιο. Αν παρατηρήσει κανείς τις τουρκικές θέσεις, από το 1973 και μετά, θα διαπιστώσει ότι η σταθερή προτίμησή τους είναι οι διμερείς διαπραγματεύσεις¹⁶. Η Τουρκία θεωρεί τη διαφορά πολιτική και ως εκ τούτου προτείνει πολιτικές μεθόδους επίλυσης όπως διαπραγμάτευση, μεσολάβηση, συνδιαλλαγή, καλές υπηρεσίες.

Αν η υπόθεση παραπεμφθεί στη δικαστική οδό, τότε προβλέπεται να αποτελέσει σταθμό στη νομολογία της υφαλοκρηπίδας και στο Δίκαιο της θάλασσας, λόγω του γεγονότος ότι “είναι αντικειμενικά ένα τεχνικά δύσκολο θέμα λόγω της γεωγραφίας της περιοχής”. Όπως σωστά επισημαίνει ο Χρήστος Ροζάκης, η μέχρι σήμερα μη επίλυση της υφαλοκρηπίδας, οφείλεται κυρίως σε λόγους πολιτικούς¹⁷, διότι και οι δύο πλευρές ανησυχούν για τις ζωτικές τους ανάγκες και τα εθνικά τους συμφέροντα. Η Ελλάδα φοβάται για τον εγκλωβισμό των νησιών του ανατολικού Αιγαίου από την τουρκική υφαλοκρηπίδα, ενώ η Τουρκία φοβάται ότι η υφαλοκρηπίδα θα της αποκλείσει τα παράλια της από την έξοδο στο Αιγαίο. Αυτό που αντιλαμβάνονται και οι δύο πλευρές είναι η δυσκολία να επιτευχθεί λύση με δίκαιο, ικανοποιητικό και win-win τρόπο και για την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα¹⁸.

2. Αιγιαλίτιδα ζώνη

Τα χωρικά ύδατα (αιγιαλίτιδα ζώνη) αποτελούν άλλη μια σημαντική διαφορά στο Αιγαίο, όμως λιγότερο περίπλοκη από τη διαφορά της υφαλοκρηπίδας, αλλά εξίσου σημαντική και ενδεχομένως πιο ιδιόζουσας σημασίας. Και οι δύο χώρες έχουν ορίσει τα χωρικά τους ύδατα στο Αιγαίο στα 6 ναυτικά μίλια. Η Ελλάδα το έχει κάνει από την εποχή του μεσοπολέμου σε όλες τις θάλασσες από τις οποίες περιβρέχεται¹⁹. Η Τουρκία έχει επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12ν.μ στη Μαύρη Θάλασσα και στις νότιες ακτές της στη Μεσόγειο. Ενώ η Ελλάδα διατηρεί το δικαίωμα της επέκτασης των χωρικών της υδάτων έως τα 12ν.μ στο Αιγαίο, στην επέκταση δεν έχει προβεί ακόμα.

¹⁶ Χρήστος Λ. Ροζάκης, «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου», σε: «Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987», διάφ. συγγρ., β' έκδοση, εκδόσεις «Γνώση», Αθήνα 1991, σελ.332.

¹⁷ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 265.

¹⁸ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 272.

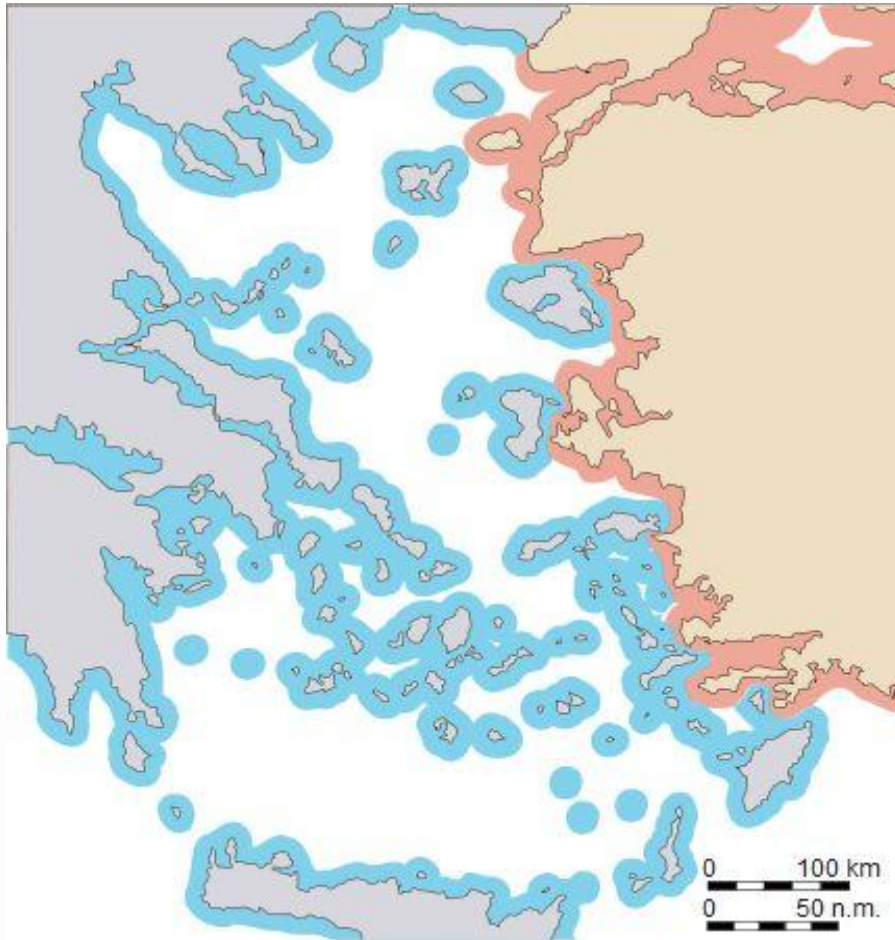
¹⁹ Ροζάκης Χρήστος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Η νομική διάσταση*, σελ. 38. σε Κώνστας Δ. και Τσαρδανίδης Χ. (1989) *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Τόμος Β', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982) συμπεριλαμβάνεται η διάταξη σύμφωνα με την οποία τα κράτη έχουν το δικαίωμα να επεκτείνουν τα χωρικά τους ύδατα μέχρι τα 12ν.μ. Πολλά κράτη έχουν επεκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη τους στα 12ν.μ. Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση στις 31 Μαρτίου 1995, ενώ τον Ιούνιο το τουρκικό Κοινοβούλιο εξουσιοδότησε την Κυβέρνηση να λάβει τα απαραίτητα μέτρα αν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα²⁰.

Όπως φαίνεται και στην εικόνα 1, με την σημερινή κατάσταση των 6ν.μ το 35% του Αιγαίου αποτελούν τα ελληνικά χωρικά ύδατα. Αν η κατάσταση αλλάξει και τα χωρικά ύδατα της Ελλάδος φτάσουν στα 12ν.μ τότε η εικόνα στο Αιγαίο θα μεταβληθεί όπως φαίνεται και στην εικόνα 2, όπου τα χωρικά ύδατα της Ελλάδος θα φτάσουν στο 64%, 10% θα ανήκουν στην Τουρκία από 9% που ισχύουν σήμερα και τα υπόλοιπα 26% θα αποτελούν διεθνή χωρικά ύδατα. Φυσικά αυτό το οποίο ωθεί την Τουρκία στην αντίδραση είναι ο φόβος πως θα μετατραπεί το Αιγαίο σε «ελληνική λίμνη» και θα περιοριστεί η πρόσβασή της στη Μεσόγειο μέσω των Στενών των Δαρδανελίων, καθώς τα πλοία θα είναι υποχρεωμένα να διέρχονται από ελληνικά χωρικά ύδατα. Γι' αυτό ακριβώς τον λόγο η Τουρκία θεωρεί την επέκταση της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης αιτία πολέμου (casus belli), από το έτος 1994. Τη δήλωση περί casus belli υιοθέτησε η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση το 1994 ως προς την εκτελεστική εξουσία να λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα αποτροπής της επέκτασης εκ μέρους της Ελλάδας της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12ν.μ. στο Αιγαίο. Η πράξη αυτή αντίκειται στο άρθρο 2 (4) των Ηνωμένων Εθνών, σύμφωνα με το οποίο δεν μπορεί ένα μέλος να απειλεί την εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία άλλου κράτους.

Η Τουρκία αν και συμμετείχε στο Τρίτο Συνέδριο και σε όλες τις φάσεις του, ποτέ δεν επικύρωσε τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS III) και η απεσταλμένη αντιπροσωπεία της διακοίνωσε πως οι αντιδράσεις της χώρας τους δεν ελήφθησαν υπόψη και συνεπώς κάθε άρθρο της Σύμβασης, την οποία σύμβαση η Τουρκία αρνήθηκε στην ολότητά της, δεν την δεσμεύει.

²⁰ Αναγκαστικός Νόμος 230 της 17.9/13/10/1936 περί «Καθορισμού αιγιαλίτιδας ζώνης της Ελλάδας», (Εφημερίς της Κυβερνήσεως 450 Α/1936).

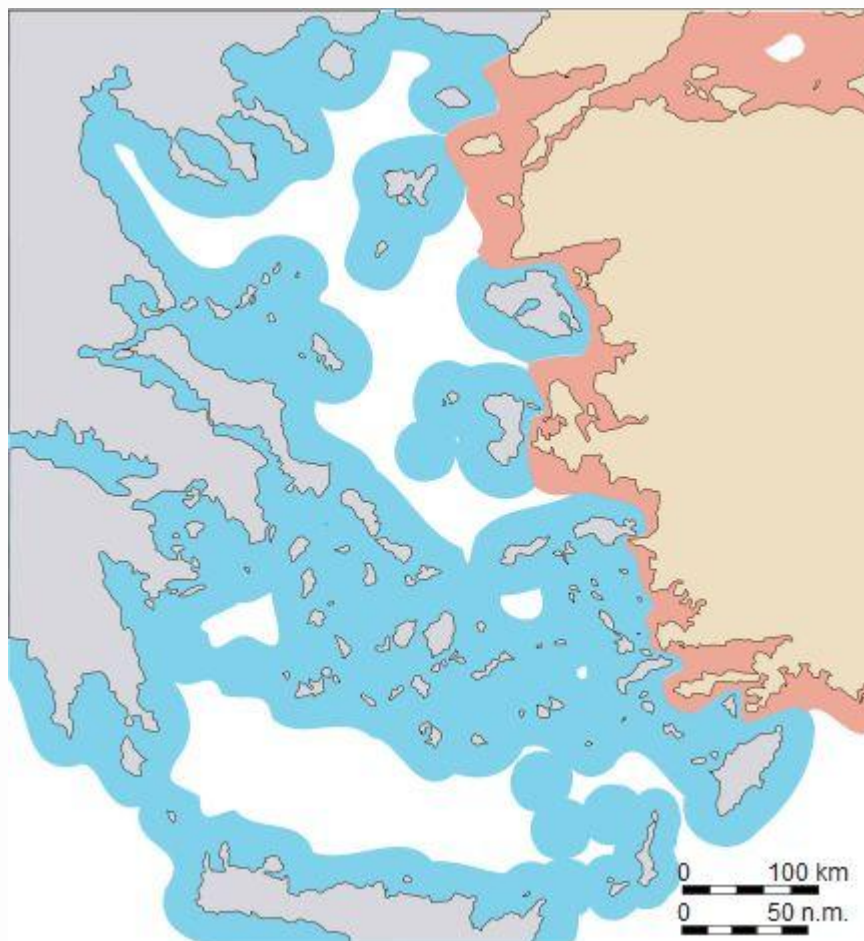
Εικόνα 1 Η θάλασσα του Αιγαίου με το καθεστώς των 6ν.μ.

Από την άλλη πλευρά όμως η Τουρκία, από το 1964, κάνει χρήση των 12ν.μ στην Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο αλλά θεωρεί την θάλασσα του Αιγαίου ως καθεστώς «ειδικών περιστάσεων» οπότε διατηρεί το εύρος των 6ν.μ²¹. Θεωρεί πως αν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα πέραν των 6ν.μ τότε θα παραβιάσει κατάφορα τα δικαιώματα της Τουρκίας σύμφωνα με το άρθρο 300 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOSS III)²². Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, τα μέλη που έχουν επικυρώσει τη συνθήκη θα πρέπει να *“ασκούν τα δικαιώματα, τη δικαιοδοσία και τις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στην παρούσα σύμβαση κατά τρόπο ο οποίος δεν συνιστά κατάχρηση δικαιώματος”*, θέλοντας να εννοηθεί πως για την Ελλάδα αυτό αποτελεί πρωταρχικό στόχο, αφού καταχράται το δικαίωμά της σε βάρος της γείτονος Τουρκίας. Το παράδοξο είναι πως η Τουρκία αν και δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOSS III), παρόλα αυτά διατάξεις που την αφορούν τις επικαλείται. Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι η διάταξη περί εύρους

²¹ Βλ. Τουρκικός Νόμος 476 περί χωρικών υδάτων της 15 Μαΐου 1964, ΦΕΚ 11.711 της 25^{ης} Μαΐου 1964.

²² Ροζάκης Χρήστος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Η νομική διάσταση*, ό.π σελ. 39.

της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ν.μ αντικατοπτρίζει εθνικό δίκαιο αφού η συντριπτική πλειοψηφία παράκτιων κρατών έχει θεσπίσει τη ζώνη αυτή σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης του 1982.

Εικόνα 2: Η θάλασσα του Αιγαίου με το καθεστώς των 12ν.μ

Αυτό το οποίο ανησυχεί την Τουρκία είναι πως αν διευρύνει η Ελλάδα την αιγιαλίτιδα ζώνη της, η θαλάσσια περιοχή του Αιγαίου θα περάσει στην ελληνική κυριαρχία, καθώς μεγάλο ποσοστό των ελληνικών νησιών είναι παρατεταγμένα διαδοχικά σε σχηματισμό αλυσίδων. Κατά συνέπεια οι αιγιαλίτιδες ζώνες αυτών των νησιών θα αποκλείσουν την ελευθεροπλοΐα και ελεύθερη αεροπλοΐα διότι κάθε κίνηση στο Αιγαίο θα ελέγχεται από την Ελλάδα²³. Όπως τονίζει ο καθηγητής Χρήστος Ροζάκης, το ίδιο θα ισχύσει και για το βυθό και το υπέδαφος του βυθού που αποτελεί την υφαλοκρηπίδα του και θα περάσει στον έλεγχο της ελληνικής πλευράς διότι θα αποτελεί τον βυθό της αιγιαλίτιδας ζώνης της.

²³

Ροζάκης Χρήστος, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: Η νομική διάσταση*, ό.π., σελ. 39.

Η ελληνική επιχειρηματολογία βασίζεται νομικά στα εξής: 1) Το άρθρο 3 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982), προβλέπει ότι «κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας. Το πλάτος αυτό δεν υπερβαίνει τα 12 ν.μ. ...»²⁴. Κάθε παράκτιο κράτος «έχει τη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσει μονομερώς, πότε και σε ποια έκταση θα εφαρμόσει το όριο των 12 ν.μ». Συνεπώς, καμία υποχρέωση δεν υφίσταται για το παράκτιο κράτος να ζητά την έγκριση κάποιου γειτονικού κράτους προκειμένου να καθορίσει την έκταση της χωρικής θάλασσας, και, επομένως, οποιαδήποτε ένσταση εκ μέρους τρίτου κράτους στην απόφαση του παράκτιου κράτους, εν προκειμένω, θα ήταν άνευ αντικειμένου, υπό την προϋπόθεση βεβαίως, ότι η έκταση δεν θα υπερβαίνει το όριο των 12 ν.μ.²⁵

2) Το νέο Δίκαιο της Θάλασσας δεν αναφέρει εξαιρέσεις και διαφοροποίηση «κατά περίπτωση ανάλογα με τις συνθήκες που υπάρχουν σε κάθε θάλασσα»²⁶. Όσο για τις ημίκλειστες θάλασσες το Δίκαιο της Θάλασσας δεν αποδέχεται την καθιέρωση ειδικών περιστάσεων γι' αυτές. Η μόνη παρότρυνση για συνεργασία σε ορισμένα θέματα αναφέρεται στο Άρθρο 123 της Σύμβασης του 1982. 3) Κατά την επικύρωση της Σύμβασης των Η.Ε. για το Δίκαιο της Θάλασσας, η Ελλάδα προέβη στη δήλωση ότι «ο χρόνος και ο τόπος άσκησης των εν λόγω δικαιωμάτων, χωρίς τούτο να σημαίνει ούτε κατ' ελάχιστο απεμπόληση εκ μέρους της των εν λόγω δικαιωμάτων, είναι ένα ζήτημα που απορρέει από την εθνική της στρατηγική». Επιπλέον το άρθρο 2 του Ν.2321/1995, κυρωτικού της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας, προβλέπει ότι «η Ελλάδα έχει το αναφαίρετο δικαίωμα κατ' εφαρμογή του άρθρου 3 της κυρούμενης Συμβάσεως να επεκτείνει σε οποιονδήποτε χρόνο το εύρος της χωρικής θάλασσας μέχρι αποστάσεως 12 ν.μ.»²⁷

4) Η Τουρκία με αφορμή τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης του Δικαίου της Θάλασσας απείλησε ότι θεωρεί ως casus belli την ενδεχόμενη επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων. Με την ευκαιρία της κύρωσης της προαναφερόμενης Σύμβασης από τη χώρα μας στις 31/5/1995, η τουρκική Εθνοσυνέλευση εξέδωσε ψήφισμα στις 8/6/1995, με το οποίο εκχωρεί στην τουρκική κυβέρνηση όλες τις αρμοδιότητες συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών, για τη διατήρηση και υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων της Τουρκίας. Το εν λόγω ψήφισμα βρίσκεται πάντα εν ισχύ, η δε Τουρκία δεν έχει ανακαλέσει την πολιτική της αυτή. Πέραν της ως άνω ανορθόδοξης στάσης της Τουρκίας έναντι των κανόνων διεθνούς δικαίου, η απειλή χρήσης βίας (casus belli) παραβιάζει το άρθρο 2 παρ. 4

²⁴ Ηρακλείδης Α. ό.π., σελ.297.

²⁵ Ηρακλείδης Α. ό.π., σελ.297.

²⁶ Ροζάκης Χ. (1989) ό.π., σελ. 41.

²⁷ <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Greek+Territorial+Waters+-+National+Airspace/>

του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών που απαγορεύει στα κράτη μέλη την απειλή ή τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις. Εξάλλου, η επέκταση των χωρικών υδάτων οποιασδήποτε χώρας στα 12 ν.μ. είναι απόλυτο και αναφαίρετο δικαίωμα, σύμφωνα με τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας η οποία εν προκειμένω κωδικοποιεί προϋπάρχον εθιμικό δίκαιο.

Τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί η Άγκυρα μπορούν να σταχυολογηθούν όπως παρακάτω. Αρχικά, κάθε κράτος μπορεί να κάνει χρήση του δικαιώματος της επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης του, αρκεί αυτή να μην ξεπερνά το εύρος των 12 ν.μ, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η επέκταση είναι υποχρεωτική ή πρέπει να εξαντληθεί το όριο των 12 ν.μ.. Δεύτερον, η θάλασσα του Αιγαίου είναι ημίκλειστη (ισχύουν “ειδικές περιστάσεις” άρθρο 15 Σύμβασης 1982) και υπάρχει πολύ μεγάλος αριθμός νησιών, και βράχων, τα περισσότερα ελληνικά, πολύ πλησίον των τουρκικών ηπειρωτικών παραλίων, με αποτέλεσμα σήμερα, η Ελλάδα με τα 6 ν.μ να έχει ήδη σαφή υπεροχή στο Αιγαίο. Το άρθρο 15 του 1982 αναφέρεται στα κράτη που βρίσκονται αντικριστά ή παρακείμενα: “όταν οι ακτές δύο κρατών είναι παρακείμενες ή βρίσκονται η μία απέναντι στην άλλη, κανένα από τα δύο κράτη δεν δικαιούται, εκτός αντιθέτου συμφωνίας μεταξύ τους, να εκτείνει την αιγιαλίτιδα ζώνη του πέραν της μέσης γραμμής, της οποίας κάθε σημείο ισαπέχει από τα πλησιέστερα σημεία των γραμμών βάσης από τα οποία μετρείται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης καθενός από τα δύο κράτη. Η διάταξη αυτή, ωστόσο, δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις ύπαρξης ιστορικών τίτλων ή άλλων ειδικών περιστάσεων που καθιστά αναγκαία την οριοθέτηση της αιγιαλίτιδας ζώνης των δύο κρατών με διαφορετικό τρόπο”²⁸. Το επόμενο επιχείρημα που επικαλείται η τουρκική πλευρά έχει να κάνει με τον αποκλεισμό της από τη θάλασσα του Αιγαίου και τη συρρίκνωση της ανοικτής θάλασσας με την τυχόν επέκταση από πλευράς Ελλάδας στα 12 μίλια. Η τυχόν επέκταση στερεί την Τουρκία από το σύνολο της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, καθώς θίγονται και τα οικονομικά, εμπορικά και ναυτιλιακά της συμφέροντα. Ακόμα και να επεκτείνει η Ελλάδα την αιγιαλίτιδα ζώνη στα 12 ν.μ θα πρέπει η Τουρκία σε όλες τις περιπτώσεις να διέρχεται υπό καθεστώς αβλαβούς διέλευσης εντός της ελληνικής αιγιαλίτιδας ζώνης.

Για τη διαφορά της αιγιαλίτιδας ζώνης η Άγκυρα προτείνει στην Αθήνα διμερείς διαπραγματεύσεις που θα κατέληγαν σε συμφωνία μη επέκτασης των χωρικών υδάτων στο όνομα της καλής γειτονίας και των νομιμοποιημένων ζωτικών εθνικών

²⁸ Δίπλα Χ. (2004), σελ. 21-22.

συμφερόντων των δύο χωρών, όπως αναφέρονται και στην ελληνοτουρκική διακήρυξη της Μαδρίτης (1997)²⁹. Ωστόσο κατά τις διερευνητικές συνομιλίες από το 2002 έως και το τέλος του 2003, η Τουρκία εμφανίστηκε διατεθειμένη, απ' ότι φαίνεται, να συζητήσει ακόμη και μερική προέκταση πέραν των 6 ναυτικών μιλίων, σε ορισμένες περιοχές του Αιγαίου, μέχρι τα 8 μίλια, στο μέτρο βέβαια που το Αιγαίο δεν θα έκλεινε και δεν θα κινδύνευε να γίνει “ελληνική θάλασσα”³⁰.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως η ενδεχόμενη μονομερής οριοθέτηση από την Ελλάδα θα πρέπει να απορριφθεί. Θα δημιουργήσει εντάσεις και ίσως επιφέρει ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Ως εκ τούτου οι οδοί που μπορούν να ακολουθηθούν είναι δύο. Η πρώτη η επιτυχής διαπραγμάτευση. Η δεύτερη οδός είναι η προσφυγή σε κάποιο δικαιοδοτικό όργανο, όχι για την αιγιαλίτιδα ζώνη καθεαυτή, αλλά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, το οποίο όμως συνυποσχετικό των δύο κρατών προς το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ή προς κάποιο διαιτητικό δικαστήριο, θα διευκρινιζόταν ότι θα γίνει στη βάση των 6 ν.μ ή λίγο περισσότερα μίλια ανάλογα την περίπτωση, στο Αιγαίο. Συνεπώς θα εδραιωνόταν, έμμεσα, αλλά ξεκάθαρα τα 6 μίλια, ως το τελικό επιτρεπτό ανώτατο όριο για το Αιγαίο πέλαγος³¹.

3. Ελληνικός εναέριος χώρος

Η πρώτη πολυμερής σύμβαση για την ρύθμιση της εναέριας κυκλοφορίας υπεγράφη το 1919 στο Παρίσι με την οποία διαμορφώνονται δύο ζώνες εναερίου χώρου, ο εθνικός εναέριος χώρος που ανήκει στη δικαιοδοσία του υποκείμενου κράτους και ο διεθνής εναέριος χώρος που είναι ελεύθερος για κάθε κράτος. Επί τη βάση του Διεθνούς Δικαίου, ο εναέριος χώρος αναπτύσσεται μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όπου στη Συνδιάσκεψη του Σικάγο το 1944, η διεθνής κοινότητα υιοθέτησε τη Σύμβαση του Σικάγο για τη Διεθνή Πολιτική Αεροπορία, που τέθηκε σε ισχύ το 1947 και στην οποία αναφέρεται ότι «η κυριαρχία του κάθε κράτους αφορά των εναέριο χώρο που υπέρκειται του εδάφους και της αιγιαλίτιδας ζώνης, εν είδη κυλίνδρου αέρος»³².

Το ζήτημα για τα όρια του ελληνικού εναερίου χώρου χρονολογείται από το 1931, όταν δηλαδή η Ελλάδα καθιέρωσε διαφορετικά όρια για τα χωρικά της ύδατα και τον

²⁹ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 306.

³⁰ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 306.

³¹ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 316.

³² Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 319.

εναέριο χώρο της. Πιο συγκεκριμένα διατήρησε το εύρος των 3 ν.μ για την αιγιαλίτιδα ζώνης της που είχε οριστεί με βάση της Συνθήκη της Λωζάνης (1923) και καθιέρωσε 10 ν.μ για την αεροπλοΐα και τον έλεγχο της πάνω από την αιγιαλίτιδα ζώνη. Το 1936 (Μοντρέ) επεξέτεινε την αιγιαλίτιδα ζώνη της στα 6 ναυτικά μίλια. Στη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την αιγιαλίτιδα ζώνη και τη συνορεύουσα ζώνη (άρθρο 2) και στην ιστορική Σύμβαση του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (άρθρο 2, παράγραφος 2), εκφράζεται η απόλυτη ταύτιση του εναερίου χώρου και της αιγιαλίτιδας ζώνης, σε ότι αφορά τις παράκτιες και νησιωτικές χώρες³³.

Η Ελλάδα, όπως παρατηρούμε, φαίνεται να έχει δύο αιγιαλίτιδες ζώνες και αυτό έχει χαρακτηριστεί ως «παράδοξο» και μοναδικό φαινόμενο στην πρακτική κράτους³⁴. Η θέση αυτή περί δύο χωρικών υδάτων στο Αιγαίο πέλαγος θυμίζει την άναρχη κατάσταση που ίσχυε πριν την υιοθέτηση των 12 μιλίων το 1982 στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (δεν υπήρχε καθιερωμένο όριο ως προς το εύρος των χωρικών υδάτων). Η ζώνη των 6 ν.μ εξυπηρετεί τις λειτουργικές ανάγκες της αιγιαλίτιδας ζώνης και η ζώνη των 10 ν.μ (στα υπόλοιπα 4 ν.μ της) εξυπηρετεί αποκλειστικά τον έλεγχο της εθνικής εναέριας κυκλοφορίας³⁵.

Το βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιεί η Ελλάδα είναι ότι το όριο το έχει καθορίσει με νόμο που θεσπίστηκε από νόμιμες εσωτερικές διαδικασίες³⁶ και ισχύει εθιμικά από τα κράτη που συναναστρέφονται με το Αιγαίο. Η Τουρκία αντιπάσεται στο επιχείρημα της ελληνικής πλευράς λέγοντας πως δεν γνώριζε για την ύπαρξή του, αλλά πληροφορήθηκε όταν η Ελλάδα ενημέρωσε τον Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) και εκείνος με τη σειρά του τα κράτη μέλη³⁷. Η Τουρκία προκειμένου να δείξει ότι αντιτίθεται σ' αυτήν την οριοθέτηση στα πλαίσια των στρατιωτικών πτήσεων που εκτελεί παραβιάζει και παραβαίνει κατά πάγια τακτική τον ελληνικό εναέριο χώρο με την αιτιολογία ότι βρίσκεται σε διεθνή εναέριο χώρο. Η τουρκική πλευρά αιτιολογεί την άρνησή της να δεχτεί τον καθορισμό που έχει κάνει η Ελλάδα, βασιζόμενη στο Διεθνές Δίκαιο (Σύμβαση Παρισίων 1919, και Σύμβαση Σικάγου 1944). Σύμφωνα, λοιπόν, με την άποψή της το διεθνές δίκαιο περιορίζει τον

³³ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 319-320.

³⁴ Assonitis George, (1997-1998), *The Greek Airspace: The Legality of a "Paradox"*, Journal of Legal Studies, US Air Force Academy, vol.8, σελ. 160.

³⁵ Ροζάκης Χρήστος, ό.π σελ. 43.

³⁶ Προεδρικό Διάταγμα της 6ης/18ης Σεπτεμβρίου 1931 «Περί καθορισμού πλάτους χωρικών υδάτων όσον αφορά τα ζητήματα της Αεροπορίας και της Αστυνομίας αυτής», όπου αναφέρεται: «[...] Ορίζομεν το πλάτος της ζώνης των χωρικών υδάτων της αναφερόμενης εν τω άρθρ. 2 του Νόμου 5017 εις 10 ναυτικά μίλια από των ακτών της Επικρατείας [...]».

³⁷ Ροζάκης Χρήστος, ό.π σελ. 44.

εθνικό εναέριο χώρο στα πλαίσια των ορίων των χωρικών υδάτων. Η σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, αναφέρεται από την Τουρκία ώστε να αποδείξει ότι το εύρος του εθνικού εναερίου χώρου πρέπει να αντιστοιχεί με το εύρος των χωρικών υδάτων. Αφού η Τουρκία δεν αντιτάχθηκε τόσα χρόνια δεν μπορεί νομικά να αντιταχθεί σε ένα κεκτημένο δικαίωμα, σύμφωνα με την άποψη της Ελλάδας, καθώς τα 10 ν.μ του εναερίου χώρου είναι απολύτως νόμιμα, βάσει ενός είδους τοπικού εθίμου που έχουν δημιουργήσει από την ανεμπόδιστη εφαρμογή επί σχεδόν μισό αιώνα³⁸. Η Τουρκία ενώ είχε δεχθεί τον καθορισμό της ελληνικής πλευράς να διατηρεί εναέριο χώρο 10 ναυτικών μιλίων, αιφνιδίως άρχισε να τον αμφισβητεί το 1974 με την εισβολή της στην Κύπρο.

Η Ελλάδα θα χρειαστεί σταδιακά να διευθετήσει το πρόβλημα της αναντιστοιχίας αυτής των χωρικών υδάτων και εναερίου χώρου, αυτή την “παγκόσμια παραδοξότητα”³⁹.

Σχετικά με τον Οργανισμό Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), δημιουργήθηκε το 1947 ώστε να διαχειριστεί τη Σύμβαση που υπέγραψαν 34 κράτη το 1944 στο Σικάγο. Από τις πρωταρχικές του αρμοδιότητες ήταν να χωρίσει την υδρόγειο σε Περιοχές Πληροφόρησης Πτήσεων ενώ τα όρια οριστικοποιήθηκαν από τις Συνδιασκέψεις των Παρισίων και της Γενεύης. Στο FIR Αθηνών έχει ανατεθεί ο έλεγχος της διεθνούς εναέριας κυκλοφορίας για τα δυτικά, μέχρι το σημείο που συναντάται με το ιταλικό FIR, στα νότια με τα αντίστοιχα της Λιβύης, της Αιγύπτου και της Κύπρου και στα ανατολικά με το τουρκικό, μεταξύ της τουρκικής ακτής στο Αιγαίο και ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου. Στόχος της χώρας που έχει τον έλεγχο του FIR είναι η ασφάλεια των πτήσεων και ο έλεγχος του διεθνούς εναερίου χώρου χωρίς να σημαίνει ότι ασκεί κυριαρχία. Επειδή όμως οι κανόνες του ICAO είναι γενικοί, έχει εκχωρηθεί το δικαίωμα σε κάθε χώρα να θεσπίζει εθνικούς κανόνες - συμπληρωματικούς των κανόνων του ICAO που περιέχονται στα βιβλία κανόνων του ICAO και πρέπει να τηρούνται εξίσου αυστηρά, όπως και οι γενικοί κανόνες.

Η τουρκική πλευρά κατηγορεί τη χώρα μας, πως:

- Αποφασίζει μονομερώς για τους νέους διεθνείς αεροδιαδρόμους, χωρίς συνεννόηση με το τουρκικό FIR, με σκοπό την παρεμπόδιση των τουρκικών αεροσκαφών.

³⁸ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 324.
³⁹ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 333..

- Κλείνει μονομερώς εκτεταμένες περιοχές του διεθνούς εναέριου χώρου για ασκήσεις της ελληνικής πολεμικής αεροπορίας.
- Κάνει κατάχρηση δικαιώματος, όταν σε δεσμευμένες από την Τουρκία περιοχές του διεθνούς εναέριου χώρου - για εκτέλεση ασκήσεων - προβαίνει σε τροποποιήσεις, παρεμποδίζοντας τη χρήση του εναέριου χώρου.
- Αυθαιρετεί, ζητώντας υποβολή σχεδίων πτήσης από τα στρατιωτικά αεροπλάνα.

4. Το δικαίωμα στρατιωτικοποίησης των νησιών του ανατολικού Αιγαίου.

Άλλη μια αμφισβήτηση που προβάλλει η Τουρκία στο Αιγαίο αποτελεί το δικαίωμα στρατιωτικοποίησης των ελληνικών νησιών του Ανατολικού Αιγαίου και συγκεκριμένα των νησιών Σάμο, Χίο, Λέσβο, Λήμνο, Σαμοθράκη καθώς και Ικαρίας και Δωδεκανήσων⁴⁰. Σύμφωνα με την τουρκική πλευρά τα νησιά αυτά βάσει διεθνών συνθηκών θα πρέπει να είναι αποστρατιωτικοποιημένα, κάτι το οποίο δεν τηρεί η Ελλάδα.

Για τα νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη ισχύει το καθεστώς των Στενών και τελούσαν υπό το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης σύμφωνα με το άρθρο 4 παράγραφος 3 της Σύμβασης της Λωζάνης του 1923 για τα Στενά⁴¹. Η σύμβαση αυτή για τα Στενά υπεγράφη την ίδια ημέρα με τη Συνθήκη ειρήνης της Λωζάνης, αλλά σύμφωνα με τις θέσεις της Αθήνας καταργήθηκε αυτομάτως με την υπογραφή της Σύμβασης του Μοντρέ στις 20 Ιουλίου 1936, η οποία αφορά το καθεστώς των Στενών. Είναι ολοφάνερο άλλωστε από το προοίμιο της Σύμβασης του Μοντρέ στο οποίο ορίζεται πως τα Συμβαλλόμενα μέρη «απεφάνισαν να υποκαταστήσουν την παρούσαν Σύμβαση εις την Σύμβαση την υπογραφείσαν εν Λωζάνη τη 24^η Ιουλίου 1923». Όπως είναι ευρέως γνωστό το προοίμιο των Συνθηκών έχει ακριβώς την ίδια ισχύ με τις λοιπές διατάξεις τις οποίες περιλαμβάνουν, συνεπώς η άποψη της Τουρκίας δεν ευσταθεί. Διότι αυτό το οποίο ισχυρίζεται η Τουρκία είναι πως η κατάργηση της Συνθήκης της Λωζάνης για τα Στενά ήταν μερική για να δοθεί η δυνατότητα στη Τουρκία να εξοπλίσει τα Στενά⁴².

⁴⁰ Πλήρη ανάλυση βλ. Ροζάκης Χ., *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου*, ό.π σελ 423 443

⁴¹ Οικονομίδης Κ., (1996), *Το Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου: Η νομιμότητα του εξοπλισμού των ελληνικών νησιών του Αιγαίου*, στο *Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, επιμέλεια Περράκης Στ., Πρακτικά Συμποσίου Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994, ΕΚΕΜ, εκδ. Σάκκουλα

⁴² Δούση Εμμανουέλα, 2001, *Οι Τουρκικές Αμφισβητήσεις στο Αιγαίο Νομικές και Πολιτικές Πτυχές*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, σελ. 28.

Η Αθήνα προέβη στον εξοπλισμό των νησιών Λήμνο και Σαμοθράκη αφού αφενός το ίδιο έπραξε και η Τουρκία στα νησιά Ίμβρο και Τένεδο. Αφετέρου δε, η ίδια η Τουρκία μέσω του υπουργού της των Εξωτερικών, Rustu Aras, κατά τη διάρκεια της Εθνοσυνέλευσης μετά την κύρωση της Σύμβασης του Μοντρέ, αναγνώρισε το δικαίωμα της Ελλάδας να εγκαταστήσει στρατεύματα στα νησιά Λήμνο και Σαμοθράκη μέσα από τις δηλώσεις του «Οι διατάξεις που αφορούν τις νήσους Λήμνο και Σαμοθράκη, οι οποίες ανήκουν στη γειτονική μας και φιλική χώρα Ελλάδα και είχαν αποστρατικοποιηθεί κατ' εφαρμογήν της Σύμβασης της Λωζάννης του 1923, επίσης καταργήθηκαν με τη νέα Σύμβαση του Montreux και αυτό μας ευχαριστεί ιδιαίτερα»⁴³. Φαίνεται δηλαδή πως και τα δύο κράτη κατανόησαν ότι η Σύμβαση της Λωζάννης έπαψε να ισχύει, συνεπώς η αποστρατιωτικοποίηση έλαβε τέλος⁴⁴.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα νησιά, Λέσβο, Σάμο, Χίο, Ικαρία, πέρασαν στην ελληνική κυριαρχία μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913 και γι' αυτά δεν ίσχυσε το καθεστώς της αποστρατιωτικοποίησης αλλά το άρθρο 13 της Συνθήκης της Λωζάνης του 1923, σύμφωνα με το οποίο:

«Προς εξασφάλισιν της ειρήνης, η Ελληνική Κυβέρνησις υποχρεούται να τηρή εν ταις νήσοις Μυτιλήνη, Χίω, Σάμω και Ικαρία τα ακόλουθα μέτρα:

Αι ειρημέναι νήσοι δεν θα χρησιμοποιηθώσιν εις εγκατάστασιν ναυτικής βάσεως ή εις ανέργεσιν οχυρωματικού τινος έργου.

Θα απαγορευθεί εις την Ελληνικήν στρατιωτικήν αεροπλοΐαν να υπερίπταται του εδάφους της ακτής της Ανατολίας. Αντιστοίχως, η Οθωμανική Κυβέρνησις, θα απαγορεύση εις την στρατιωτικήν αεροπλοΐαν αυτής να υπερίπταται των ρηθισών νήσων.

Αι ελληνικαί στρατιωτικάί δυνάμεις εν ταις ειρημέναις νήσοις θα περιορισθώσι εις τον συνήθη αριθμόν των δια την στρατιωτικήν υπηρεσίαν καλουμένων, οίτινες δύνανται να εκγυμνάζωνται επί τόπου, ως και εις δύναμιν χωροφυλακής και αστυνομίας ανάλογον προς την εφ' ολοκλήρου του ελληνικού εδάφους υπάρχουσαν τοιαύτην⁴⁵»

⁴³ Εφημερίδα των πρακτικών της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, τεύχος 12, Ιούλιος 31/1936, σελ.

309

⁴⁴ Δούση Εμμανουέλα, ό.π., σελ.28.

⁴⁵ Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Στρατιωτικό καθεστώς νησιών Αιγαίου, <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Military+status+of+Aegean+Islands/>

Για τα Δωδεκάνησα ωστόσο η αποστρατιωτικοποίηση ισχύει με βάση τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947. Τα Δωδεκάνησα πέρασαν στην κατοχή της Ελλάδας από την Ιταλία με τη Συνθήκη των Παρισίων, αλλά η Τουρκία δεν υπήρξε συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης και δεν έχει δικαίωμα επίκλησης του σχετικού άρθρου⁴⁶. Άλλωστε η ίδια η συνθήκη, στο άρθρο 89, αποκλείει τη χορήγηση δικαιωμάτων σε τρίτα κράτη, όπως είναι και η Τουρκία μεταξύ αυτών⁴⁷.

Βασικό επιχείρημα που χρησιμοποιεί η ελληνική πλευρά είναι το δικαίωμα της νόμιμης άμυνας, βάσει του άρθρου 51 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, στην απειλή επίθεσης που υποβόσκει από την τουρκική πλευρά. Ως εκ τούτου η Ελλάδα λαμβάνει τα απαραίτητα προληπτικά μέτρα που θα την προστατέψουν σε περίπτωση ένοπλης επίθεσης από την τουρκική πλευρά⁴⁸. Η νόμιμη άμυνα αποτελεί αναγκαστικό δίκαιο *jus cogens*, έχοντας κατά συνέπεια αυξημένη νομική ισχύ και υπερισχύει όλων των άλλων διεθνών κανόνων⁴⁹.

Όταν το περιβάλλον μεταβληθεί από ειρηνικό σε απειλητικό στα αποστρατικοποιημένα εδάφη, τότε σύμφωνα με το άρθρο 62 της Σύμβασης της Βιέννης βρισκόμαστε σε μια θεμελιώδη αλλαγή των περιστάσεων, όπως ακριβώς συμβαίνει στην Ελλάδα την περίοδο 1973-1974 οπότε και αρχίζει να οχυρώνει τα αποστρατικοποιημένα νησιά του Αιγαίου. Είναι η περίοδος όπου η Τουρκία εισβάλλει στην Κύπρο, εκτελώντας ένοπλη επίθεση, εισβολή και βίαιη κατοχή εδαφικής περιοχής της Κύπρου (έγκλημα κατά της διεθνούς ειρήνης) παραβιάζοντας το άρθρο 2 παράγραφος 4 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών⁵⁰.

Επίσης την ίδια περίοδο, η Τουρκία, ξεκινά αμφισβήτηση του ελληνικού status quo στο Αιγαίο, μη αναγνωρίζοντας την ελληνική αιγιαλίτιδα ζώνη των 10ν.μ για τον εναέριο χώρο, αλλά και καταπατά την υφαλοκρηπίδα, οριοθετώντας αυθαίρετα τη ζώνη ευθύνης της για την έρευνα και τη διάσωση στη θάλασσα εφαρμόζοντας τη Διεθνή Σύμβαση του Αμβούργου το 1979 και δεν κρύβουν τις επεκτατικές τους βλέψεις⁵¹.

⁴⁶ Δούση Εμμανουέλα, *ό.π.*, σελ. 29.

⁴⁷ Οικονομίδης Κ., *ό.π.*, σελ. 30.

⁴⁸ Βλ. Σχετικά Θεοδωρόπουλος Β., Λαγάκος Ε., Παπούλιας Γ., Τζούνης Ι., (1995), *Σκέψεις και Προβληματισμοί για την Εξωτερική μας Πολιτική*, β' έκδοση, Κείμενα Εργασίας του ΕΛ.Ι.ΑΜ.ΕΠ, εκδ. Σιδέρης, σελ 61'70.

⁴⁹ Βλ. άρθρα 53 και 64 της Σύμβασης της Βιέννης του 1969 για το Δίκαιο των Συνθηκών.

⁵⁰ Οικονομίδης Κ., *ό.π.*, σελ. 31.

⁵¹ Οικονομίδης Κ., *ό.π.*, σελ. 31-32.

Η προσφυγή σε νομικό – δικαστικό όργανο θα ήταν απίθανο να γίνει αποδεκτή από την Ελλάδα, ειδικά για ένα θέμα που θεωρεί ζήτημα εθνικής άμυνας. Άλλωστε στη σχετική αποδοχή της υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, εξαιρούνται «όλες οι διαφορές που αφορούν μέτρα στρατιωτικά που λήφθηκαν για λόγους εθνικής άμυνας».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΪΜΙΩΝ

1. Το χρονικό της κρίσης

Στις 31 Μαΐου 1995, η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, δίνει τη δυνατότητα στα κράτη να επεκτείνουν την αιγιαλίτιδα ζώνη τους έως τα 12 ναυτικά μίλια. Η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση δεν προέβη στην επικύρωση της Σύμβασης και διαμήνυσε πως αν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από τα 6 ν.μ στα 12, τότε αυτό θεωρείται αιτία πολέμου (*casus belli*). Η κρίση ωστόσο δεν άργησε να ξεσπάσει όταν στις 26 Δεκεμβρίου 1995, ένα τουρκικό φορτηγό πλοίο με την ονομασία «Φιγκέν Ακάντ» (Figen Akat) προσάραξε στις βραχονησίδες Ίμια οι οποίες βρίσκονται σε απόσταση 5,5 ναυτικών μιλίων, περίπου, από το ελληνικό νησί Κάλυμνος και 3,8 ν.μ από το έδαφος της Τουρκίας. Ο καπετάνιος του πλοίου ενώ καλεί βοήθεια στον ασύρματο, αρνείται αρχικά την ελληνική βοήθεια, ισχυριζόμενος ότι βρίσκεται σε τουρκικά χωρικά ύδατα, ενώ έπειτα από τις πιέσεις του Έλληνα καπετάνιου ρυμουλκείται τελικώς στο πλησιέστερο τουρκικό λιμάνι. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε ένα κύκλο αμφισβητήσεων για το σε ποια χώρα ανήκουν οι βραχονησίδες Ίμια.

Η τουρκική πλευρά δεν έχασε διόλου ευκαιρία και έσπευσε στις 29 Δεκεμβρίου (3 ημέρες μετά το γεγονός με το Figen Akat) να εκδώσει ρηματική διακοίνωση στην οποία τα Ίμια χαρακτηρίζονται ως μέρος της τουρκικής επικράτειας. Η Ελλάδα αφού πέρασε ένας χρόνος, απάντησε με ρηματική διακοίνωση αιτιολογώντας ότι τα Ίμια ανήκουν στην Ελλάδα. Ειδικότερα η διακοίνωση αναφέρονταν στο Πρωτόκολλο του 1932 μεταξύ Τουρκίας και Ιταλίας σχετικά με την οριοθέτηση των Ιταλο-τουρκικών συνόρων ανάμεσα στα Δωδεκάνησα και τις τουρκικές ακτές, καθώς και τη Συνθήκη των Παρισίων του 1947, σύμφωνα με την οποία η Ιταλία παραχώρησε στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα, μέρος των οποίων αποτελούν και οι νησίδες Ίμια⁵².

Τέσσερις ημέρες μετά, ο Αμερικανός Πρόεδρος Μπίλ Κλίντον σε επιστολή που απέστειλε σε Ελληνοαμερικανό γεροισιαστή ανέφερε χαρακτηριστικά «φοβάμαι θερμό επεισόδιο». Όπως εξελίχθηκαν τα γεγονότα δεν είχε καθόλου άδικο. Στις 24 και 25 Ιανουαρίου 1996 το γεγονός πήρε διαστάσεις δημοσιότητας μέσω της κίνησης

⁵² Ηρακλείδης Αλέξης, (1997) *Άσπονδοι Γείτονες, Ελλάδα-Τουρκία: Η διένεξη στο Αιγαίο*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ 166.

ακραίων στοιχείων και από τις δύο πλευρές που επιχειρούσαν να στήσουν τη σημαία για να αποδείξουν κυριότητα. Την αρχή έκανε μια ομάδα Τούρκων δημοσιογράφων που έστησαν στη βραχονησίδα Ίμια την τουρκική σημαία. Ακολούθησε η ομάδα Ελλήνων υπό τον δήμαρχο Καλύμνου που έστησε την ελληνική σημαία. Η διαμάχη οδήγησε σε κρίση.

Εγέρθηκε ζήτημα κυριαρχίας επί των βραχονησίδων Ίμια. Την κυριαρχία εμπράκτως αμφισβητεί η Τουρκία. Η Τουρκία απέστειλε και δεύτερη διακοίνωση στην οποία δήλωνε πως οι συμφωνίες του 1932 μεταξύ Ιταλίας- Τουρκίας δεν ισχύουν πλέον, διότι έγιναν υπό ειδική πολιτική κατάσταση πριν την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και πως η συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού δεν συμπεριλαμβάνει τις νήσους Ίμια. Συνεπώς απορρίφθηκε η διακοίνωση της 9^{ης} Ιανουαρίου 1996 που είχε αποστείλει η Ελλάδα. Η Τουρκία δήλωσε έτοιμη να προσέλθει σε διαπραγματεύσεις ώστε να διευθετηθεί το ζήτημα των νήσων του ανατολικού Αιγαίου και επίσης το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής παρενέβησαν, μιλώντας και στις δύο χώρες, προκειμένου να αποκλιμακωθεί η ένταση. Και πράγματι αποδέχθηκαν την πρόταση των ΗΠΑ για αμοιβαία απόσυρση από τις νήσους Ίμια όλων των πλοίων, όλων των στρατιωτών και των σημαίων ("no ships, no men, no flags") ώστε να επέλθει η προηγούμενη κατάσταση «status quo ante»⁵³.

Στο τουρκικό κράτος επικρατούσε νικηφόρο κλίμα με εφημερίδες και τηλεοπτικά κανάλια να θριαμβολογούν για τα γεγονότα στα Ίμια, με την πρωθυπουργό της χώρας Tansu Çiller να δηλώνει *«Είχα δώσει μια υπόσχεση στον τουρκικό λαό και είχα πει πως δεν έχουμε να εκχωρήσουμε ούτε ένα πετραδάκι και ακόμη περισσότερο ένα βράχο. Αυτοί οι στρατιώτες θα φύγουν και αυτή η σημαία θα κατέβει. Εκπληρώσαμε σε σύντομο χρονικό διάστημα την υπόσχεση που δώσαμε στους συμπατριώτες μας. Η σημαία αυτή κατέβηκε και οι στρατιώτες εκείνοι έφυγαν»*.

Για αρκετό διάστημα οι προκλητικές δηλώσεις της τουρκικής πλευράς συνεχίζονταν ενώ έντονος ήταν ο φόβος για το ξέσπασμα ελληνοτουρκικού πολέμου. Επίλυση του προβλήματος δεν υπήρξε παρά και τη μεσολάβηση της Αμερικής για αποκλιμάκωση της κρίσης. Κατά των Κώστα Σημίτη (τότε πρωθυπουργός της Ελλάδας) «το επεισόδιο των Ιμίων έδωσε αφορμή για σημαντική αλλαγή στον τρόπο χειρισμού των

⁵³ Βλ. Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 168.

σχέσεων μας με την Τουρκία και στη διαμόρφωση μιας νέας αποτελεσματικής στρατηγικής... Οι κινήσεις των εθνικιστικών κύκλων της Τουρκίας σε συνδυασμό με τις αντιδράσεις αυτόκλητων υπερασπιστών των εθνικών μας δικαιών είχαν σχεδόν οδηγήσει σε πολεμική αναμέτρηση. Κάτι τέτοιο δεν θα ήταν δυνατό, αν οι σχέσεις μας με τη γείτονα χώρα αλλά και με τις χώρες της Ένωσης ήταν τόσο αναπτυγμένες ώστε να υπάρχει δυνατότητα συνεννόησης και συνεργασίας για ειρηνική διευθέτηση»⁵⁴.

Ωστόσο, μετά την κρίση των Ιμίων έλαβαν χώρα μερικά ακόμα επεισόδια σε άλλα νησιά, όπως στο νησί Γαύδος (νοτιοδυτικά της Κρήτης). Κατά τη διάρκεια της σχεδιασμένης άσκησης του NATO με την ονομασία “DYNAMIC MIX 1996” η οποία επρόκειτο να πραγματοποιηθεί στην περιοχή της Κρήτης, η τουρκική πλευρά με υπόμνημα που υπέβαλλε ο Τούρκος εκπρόσωπός της (με ημερομηνία 30 Μαΐου 1996), η Τουρκία αντιτάχθηκε στην ένταξη της Γαύδου στο πλαίσιο της άσκησης διότι αμφισβήτησε το καθεστώς της ιδιοκτησίας (“due to its disputed status of property”)⁵⁵.

Προκειμένου να διευθετηθούν οι μεταξύ των δύο χωρών σχέσεις, στις 8 Ιουλίου 1997, συναντήθηκαν στη Μαδρίτη ο Έλληνας πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης και ο Πρόεδρος της Τουρκίας Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, με τους υπουργούς των εξωτερικών τους, Πάγκαλο και Τζέμ αντίστοιχα, υπό την επίβλεψη του υπουργού εξωτερικών των ΗΠΑ. Αλλά και πριν τη συνάντηση της Μαδρίτης μια σειρά από γεγονότα φέρουν τις δύο χώρες στο τραπέζι διαλόγου. Έχει προηγηθεί το ταξίδι του τότε πρωθυπουργού της Ελλάδας, Κωνσταντίνου Σημίτη στις ΗΠΑ τον Απρίλιο του 1996 και ακολούθησε η χειροτέρευση της κατάστασης στο Κυπριακό. Στη Μαδρίτη υπεγράφη συμφωνία με σκοπό να μειωθεί η ένταση στο Αιγαίο και η αποσόβηση ενδεχόμενης σύρραξης ανάμεσα στις δύο χώρες. Μεταξύ των συμφωνηθέντων εντάσσεται και «ο σεβασμός στα νόμιμα, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία τους». Η Συμφωνία είναι ευρύτερα γνωστή ως «Δήλωση της Μαδρίτης». Σε αυτή τη δήλωση η Τουρκία πέτυχε να αναγνωρίσει τα θεμιτά ζωτικά συμφέροντά της στο Αιγαίο προκειμένου να καθίσει η Ελλάδα σε διαπραγμάτευση για όλα τα θέματα στο Αιγαίο. Όλα έδειχναν ότι θα υπήρχε θετική εξέλιξη ως προς την ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, μέχρι τη στιγμή που η Ελλάδα παρατήρησε ένα αρνητικό στοιχείο από την πλευρά της Τουρκίας. Αυτό ήταν η δήλωση του πρωθυπουργού Yılmaz στην οποία ανέφερε πως οι αρχές του Διεθνούς Δικαίου δεν

⁵⁴ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ.170.

⁵⁵ Arapoglou Stergios, April 2002, *Dispute in the Aegean Sea The Imia/Kardak Crisis*, Maxwell Air Force Base, Alabama, σελ.18.

μπορούν να εφαρμοστούν για την επίλυση των διαφορών στη θάλασσα του Αιγαίου, την Κύπρο καθώς και στην αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας σε εκατό περίπου νησιά και νησίδες του Αιγαίου, στα οποία συμπεριλαμβάνονται η Γαύδος⁵⁶.

Η ματαίωση της εγκατάστασης του ρωσικού αντιπυραυλικού συστήματος S-300 στην Κύπρο, στο πλαίσιο του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας και Κύπρου, το Δεκέμβριο του 1998 και η εμπλοκή της Ελλάδας στην υπόθεση Ocalan, αρχηγού του παράνομου κουρδικού κόμματος (PKK) ο οποίος συνελήφθη το Μάρτιο του 1999, κορύφωσαν την ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η ελληνική συμμετοχή στο ζήτημα Ocalan αποτελεί για τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους και τους αναλυτές στο τουρκικό κράτος, απόδειξη των προβλέψεών τους του γεγονότος ότι η Ελλάδα προσπαθεί να επιφέρει το διαμελισμό της Τουρκίας⁵⁷.

Η βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών έλαβε χώρα με την ίδρυση, στα μέσα του 1999, του Greek-Turkish Forum. Το Forum αυτό δημιουργήθηκε με στόχο την αποφυγή των κρίσεων μεταξύ των δύο χωρών, την αντιμετώπιση και επίλυση των διμερών τους ζητημάτων και την τελική προσέγγιση και καλή γειτονία⁵⁸. Η ίδρυση και η πρώτη συνάντηση πραγματοποιήθηκαν, με μια μικρή καθυστέρηση, στο Λονδίνο, στις 15-16 Μαΐου 1998⁵⁹. Οι συμμετέχοντες ήταν πανεπιστημιακοί, πρώην διπλωμάτες, επιχειρηματίες, δημοσιογράφοι και ορισμένοι πολιτικοί που δεν είχαν επίσημες θέσεις στις κυβερνήσεις των κρατών τους⁶⁰. Τα κύρια θέματα που απασχόλησαν το Forum ήταν η διένεξη του Αιγαίου, τα θέματα χαμηλής πολιτικής, και τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης⁶¹.

Το κλίμα που είχε δημιουργηθεί με την υπόθεση Οτζαλάν, μετριάστηκε εξαιτίας της κρίσης του Κοσσοβού. Η Ελλάδα και η Τουρκία καθώς ανησυχούσαν εξίσου, ξεκίνησαν ουσιαστικές και ειλικρινείς επαφές. Οι Υπουργοί εξωτερικών Γεώργιος Παπανδρέου και Ισμαήλ Τζεμ είχαν συχνές επαφές, προκειμένου να μη διαταραχθούν το απαραβίαστο των συνόρων και η εδαφική ακεραιότητα στα Βαλκάνια. Στις 30 Ιουνίου 1999, στο περιθώριο συνάντησης του ΟΗΕ για το Κόσοβο,

⁵⁶ Τσάκωνας Παναγιώτης, (2003), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Τόμος Β', εκδόσεις Σιδέρης.

⁵⁷ Τσάκωνας Ι. Παναγιώτης και Ντόκος Π. Θάνος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις στις Αρχές του 21^{ου} Αιώνα: Η Αποψη της Αθήνας*, σελ. 131 στο Καυρίδης Δημήτρης και Martin G. Lenore, (2006), *Ρόλος και Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο Σύγχρονη Πραγματικότητα και Μελλοντικές Προκλήσεις*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

⁵⁸ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 186.

⁵⁹ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 187.

⁶⁰ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 187.

⁶¹ Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 187.

συναντήθηκαν οι Παπανδρέου και Τζεμ, όπου αποφάσισαν να διεξαχθούν συνομιλίες μεταξύ υψηλών αξιωματούχων των δύο υπουργείων Εξωτερικών, ώστε να διερευνηθούν οι δυνατότητες διμερούς συνεργασίας σε θέματα “χαμηλής πολιτικής έντασης”, όπως είναι η περιεργη έκφραση που χρησιμοποιήθηκε⁶². Οι τομείς “χαμηλής έντασης” που ορίστηκαν ήταν: τουρισμός, περιβάλλον, οικονομικές-εμπορικές σχέσεις, πολιτιστικές σχέσεις, πολυμερής συνεργασία και ασφάλεια του πολίτη.

Οι καταστρεπτικοί σεισμοί που έπληξαν τις δύο χώρες το 1999 δημιούργησαν τις προϋποθέσεις ώστε να αποκτήσει η βελτίωση των σχέσεων λαϊκό έρεισμα και να επιτρέψει, στη συνέχεια, την άρση του ελληνικού βέτο, που διαφορετικά θα ήταν πολύ δύσκολο να επιτευχθεί. Οι δύο χώρες έστειλαν κάθε είδους βοήθεια και η Ελλάδα έδειξε την υποστήριξή της στις ενταξιακές διαδικασίες της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι στις 10 Δεκεμβρίου 1999. Μέχρι το Ελσίνκι η Ελλάδα ακολουθούσε την πολιτική του αποκλεισμού της Τουρκίας από την Ευρώπη, δηλαδή πολιτική αποτροπής της Τουρκίας. Μετά αναθεώρησε τις απόψεις της και σκέφτηκε να υιοθετήσει άλλη μια εκδοχή της σχολής του ρεαλισμού, σύμφωνα με την οποία αποφάσισε να συναινέσει στις ενταξιακές διαδικασίες της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να άρει το βέτο, αρκεί η Άγκυρα να αποδεχτεί την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ε.Ε, χωρίς να έχει επιλυθεί το κυπριακό, και να επιλυθούν τα προβλήματα στο Αιγαίο με διάλογο, ειδάλλως να προσφύγουν στο Διεθνές Δικαστήριο. Η Τουρκία φυσικά θα πρέπει να πληροί τα κριτήρια της Κοπεγχάγης που ισχύουν για όλους τους υποψηφίους για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Άγκυρα δέχτηκε τις προϋποθέσεις αν και πείστηκε από την ελληνική στρατηγική, όμως από τότε ελάχιστες προσπάθειες έχουν καταβληθεί από την πλευρά της Τουρκίας για εξευρωπαϊσμό⁶³.

Διμερείς συναντήσεις και ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των πρωθυπουργών των δύο χωρών για την προώθηση και την ενίσχυση του διαλόγου και της συνεργασίας έλαβαν χώρα τον Μάιο του 2004, όταν ο Πρωθυπουργός της Τουρκίας Recep Tayyip Erdoğan, επισκέφθηκε την Ελλάδα, έπειτα από δεκαέξι χρόνια που είχε ξαναγίνει επίσκεψη από Τούρκο πρωθυπουργό, αλλά και ο Έλληνας πρωθυπουργός, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, επισκέφθηκε το 2008 την Τουρκία, μια συμβολική

⁶² Ηρακλείδης Α., ό.π., σελ. 189.

⁶³ Βλ. Τσάκωνας Ι. Παναγιώτης και Ντόκος Π. Θάνος, ό.π σελ. 143-146.

επίσκεψη που είχε να γίνει 49 χρόνια⁶⁴. Ακολουθήθηκαν μετά από αυτό κάποιοι μηχανισμοί στα πλαίσια της συνεργασίας και του διαλόγου, όπως η ανταλλαγή τακτικών επισκέψεων μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών, διερευνητικές επαφές σχετικά με τα ζητήματα στο Αιγαίο, διαδικασίες ομάδων εργασίας υπό την αιγίδα της διευθύνουσας επιτροπής και συνομιλίες σχετικά με Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης⁶⁵.

2. Το διεθνές νομικό πλαίσιο.

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης που υπεγράφη στις 24 Ιουλίου 1923 από τη Βρετανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Ιαπωνία, την Ελλάδα, την Ρουμανία αφενός και την Τουρκία αφετέρου, καθορίστηκαν τα σύνορα της σύγχρονης Τουρκίας. Μεταξύ των άλλων η Συνθήκη προέβλεπε ότι η κυριαρχία των Δωδεκανήσων, στα οποία ο κύριος πληθυσμός είναι ελληνικός, περνά ως ανεξάρτητη οντότητα από την Τουρκία στην Ιταλία. Σύμφωνα με το άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάνης:

“Η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας παντός δικαιώματος και τίτλου επί των κάτωθι απαριθμουμένων νήσων, τουτέστι της Αστυπалаίας, Ρόδου, Χάλκης, Καρπάθου, Κάσσου, Τήλου, Νισύρου, Καλύμνου, Λέρου, Πάτμου, Λειψούς, Σύμης και Κω, των κατεχομένων νυν υπό της Ιταλίας και των νησιδων των εξ αυτών εξαρτωμένων, ως και της νήσου Καστελλορίζου⁶⁶”

Αξίζει να σημειωθεί πως η παραίτηση της Τουρκίας των κυριαρχικών της δικαιωμάτων και τίτλων για τα Δωδεκάνησα, σύμφωνα με τον καθηγητή Διεθνούς Δικαίου Ευάγγελο Ραφτόπουλο, σχετίζεται με την προστασία και την προώθηση του διεθνούς κοινού ενδιαφέροντος. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το άρθρο 16 της ίδιας Συνθήκης:

«Η Τουρκία δηλοί ότι παραιτείται παντός τίτλου και δικαιώματος πάσης φύσεως επί των εδαφών ή εν σχέσει προς τα εδάφη άτινα κείνται πέραν των προβλεπομένων ύπο της παρούσης Συνθήκης ορίων, ως και επί των νήσων, εκτός εκείνων ων η κυριαρχία

⁶⁴ Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, Turkish-Greek Relations, <http://www.mfa.gov.tr/turkish-greek-relations.en.mfa>

⁶⁵ Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, Turkish-Greek Relations, <http://www.mfa.gov.tr/turkish-greek-relations.en.mfa>

⁶⁶ Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Το Πρόβλημα των Ιμίων. Τουρκικές απόψεις περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Grey+zones/>

έχει αναγνωρισθή αυτή επί της παρούσης Συνθήκης, της τύχης των εδαφών και των νήσων τούτων κανονισθείς ή κανονισθησομένης μεταξύ των ενδιαφερομένων».

Είναι φανερό δηλαδή πως η Τουρκία παραχωρεί πλήρως τα δικαιώματά της επί των Δωδεκανήσων στην Ιταλία και είναι άξιο απορίας πως παρέρχεται τις Συνθήκες και διακηρύσσει πως δεν έχει γίνει καθορισμός της κυριαρχίας όλων των νησιών του Αιγαίου, αλλά, όπως διατείνεται υπάρχουν, νησίδες και βραχονησίδες, περί των 300 ο αριθμός, που δεν έχουν καθορισθεί σε ποια χώρα ανήκουν μέσω διεθνών συνθηκών⁶⁷. Θεωρούν λοιπόν ότι στο Αιγαίο υπάρχουν «γκρίζες ζώνες» (όπου δηλαδή δεν έχει γίνει ο καθορισμός που προαναφέραμε). Θα αναφερθούμε διεξοδικότερα στο κεφάλαιο των θέσεων της Τουρκίας, για τον ισχυρισμό της ότι στα τέλη του 20 αιώνα υπάρχουν ακόμη αδέσποτα εδάφη.

Και με την Ιταλία η Τουρκία αντιμετώπιζε διαφορές σε κάποια νησιά μεταξύ του Καστελόριζου και των τουρκικών ακτών και γι' αυτό το λόγο σύναψαν Συμφωνία στις 4 Ιανουαρίου 1932 όπου οριοθέτησαν τη γραμμή που χωρίζει τις ακτές της Ανατολίας και της νήσου Καστελόριζο. Εν συνεχεία του ίδιου έτους, στις 28 Δεκεμβρίου, υπεγράφη Πρωτόκολλο μεταξύ των δύο χωρών ώστε η οριοθέτηση που προηγήθηκε με τη Συμφωνία της 4^{ης} Ιανουαρίου 1932 να συμπεριλάβει ολόκληρη την περιοχή των Δωδεκανήσων. Η οριοθέτηση της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ των Δωδεκανήσων και των τουρκικών ακτών της Ανατολίας γίνεται ρητά με τα ακριβή σημεία όπου αναφέρονται και οι νησίδες Ίμια/Kardak ότι ανήκουν στην ιταλική πλευρά⁶⁸.

Μετά την λήξη του Β' Παγκόσμιου Πολέμου οι νικήτριες Μεγάλες Δυνάμεις και τα υπόλοιπα κράτη που μετείχαν στον πόλεμο κατά των Δυνάμεων του Άξονα, 21 στον αριθμό, συγκεντρώθηκαν στη συνδιάσκεψη ειρήνης των Παρισίων ώστε να ρυθμίσουν ζητήματα για την παγίωση της Διεθνούς ειρήνης. Πρέπει να επισημάνουμε ότι η Τουρκία επειδή απείχε από τον πόλεμο, δεν μετείχε στη Συνδιάσκεψη αυτή. Σύμφωνα με το άρθρο 14 της Συνθήκης Ειρήνης των Παρισίων (10/12/1947) προβλέπεται:

⁶⁷ "Turkey said from the beginning that the issue was not merely the ownership of Kardak rocks, which Turkey claims as its own under international law. **There are hundreds of little islands, islets and rocks in the Aegean** and their status remains unclear, due to the absence of a comprehensive bilateral agreement between the two countries." Turkish Foreign Ministry Spokesman Mr. Omer Akbel on 31 January 1996 [Turkish Daily News, 1 February 1996], βλ Arapoglou Stergios σελ. 21.

⁶⁸ Arapoglou Stergios, ό.π σελ. 20.

«Η Ιταλία εκχωρεί εις την Ελλάδα εν πλήρει κυριαρχία τας νήσους της Δωδεκανήσου τας κατωτέρω απαριθμουμένας, ήτοι: Αστυπάλαιαν, Ρόδον, Χάλκην, Κάρπαθον, Κάσον, Τήλον, Νίσυρον, Κάλυμνον, Λέρον, Πάτμον, Λειψών, Σύμην, Κω και Καστελλόριζον, ως και τας παρακειμένας νησίδας»⁶⁹.

Όπως παρατηρούμε, το άρθρο 14 μεταφέρει στην Ελλάδα τα ίδια νησιά που παραχωρούνται στην Ιταλία από την Τουρκία στο άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάνης. Η μόνη διαφορά έγκειται στη λέξη «εξαρτωμένων» που αναφέρεται στο άρθρο 15 της Συνθήκης της Λωζάνης και της λέξης «παρακειμένων» που αναφέρεται στο άρθρο 14 της Συνθήκης των Παρισίων.

Συνεπώς η Ελλάδα πέτυχε την κυριαρχία των Δωδεκανήσων και όπως είναι γνωστό σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο το κράτος που διαδέχεται μία κατάσταση αναλαμβάνει αυτόματα όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν ληφθεί με διεθνή συνθήκη μεταξύ του αρχικού κράτους κατοχής και κάθε τρίτο κράτος, όπου στην παρούσα κατάσταση εννοείται μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας.

Η Ελλάδα με την Τουρκία διαφωνούν ως προς την ερμηνεία των συνθηκών και βλέπουν η μία την άλλη καχύποπτα. Κάποιος μπορεί να αναλογιστεί γιατί αυτές οι δύο χώρες έφτασαν ένα βήμα πριν από τον πόλεμο για δύο βράχους, ή γιατί να αμφισβητεί η Τουρκία το καθεστώς των νησιών του Αιγαίου. Η απάντηση είναι τα πολιτικά και νομικά πλεονεκτήματα που απολαμβάνεις από την κυριαρχία. Ας αναλύσουμε όμως παρακάτω τις θέσεις των δύο χωρών.

3. Η θέση της Τουρκίας

Αρχικά η Τουρκία αμφισβητεί το Τουρκο-Ιταλικό πρωτόκολλο του 1932, όπου οριοθετήθηκε η γραμμή που χωρίζει τις ακτές της Ανατολίας με το Καστελόριζο και με τα Δωδεκάνησα αντίστοιχα, διότι οι οριοθετήσεις αυτές αφορούσαν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο (την εποχή μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) και κατ' επέκταση δεν είναι δεσμευτικές για τα μέρη που τις έχουν επικυρώσει. Επιπρόσθετα ισχυρίζονται πως η μόνη αναφορά των Ιμίων βρίσκεται στη Συμφωνία της 28^{ης} Δεκεμβρίου 1932, τα οποία αποκαλούνται ως ιταλική περιοχή. Σύμφωνα με την Τουρκία οι νομικές διαδικασίες της Συμφωνίας δεν ολοκληρώθηκαν (κύρωση και πρωτοκόλληση),

⁶⁹ Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, Το Πρόβλημα των Ιμίων. Τουρκικές απόψεις περί «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, <http://www.mfa.gr/www.mfa.gr/el-GR/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Grey+zones/>

καθώς η διαδικασία ήταν λεκτική και έγινε έπειτα από ανταλλαγή επιστολών μεταξύ των δύο χωρών, αλλά ούτε κυρώθηκε το κείμενο αυτό από την Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση και ως εκ τούτου δεν τέθηκε και θέμα πρωτοκόλλησής του στη Γραμματεία της Κοινωνίας των Εθνών.

Δεύτερον, ως προς τη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων 1947 που συνήψε και πάλι με την Ιταλία, τα Δωδεκάνησα πέρασαν στην κυριαρχία της Ελλάδας, αλλά τα όσα γράφει η Συνθήκη, ότι παραχωρεί η Ιταλία την πλήρη κυριαρχία των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα, καθώς και τα παρακείμενα νησιά και νησίδες, δεν μπορεί να ισχύει, διότι, σύμφωνα πάντα με την άποψη της Τουρκίας, οι νήσοι Ίμια απέχουν μόλις 3,6 ν.μ από την τουρκική ηπειρωτική χώρα, ενώ από τα ελληνικά νησιά 3,9ν.μ, γι' αυτό η Τουρκία τα θεωρούσε μέρος της δικής της αιγιαλίτιδας ζώνης. Επιπλέον η Τουρκία υποστηρίζει ότι η Ελλάδα δεν διατηρεί την κυριαρχία των Ιμίων, γιατί δεν έχει κάνει κάποια πράξη που να δείχνει την κυριαρχία, όπως η κατασκευή κάποιου φάρου. Έτσι επεκτείνει το δικαίωμά της σε όλες τις νησίδες που ταιριάζουν στα κριτήρια των Ίμια, περίπου δηλαδή σε τριακόσιες νησίδες. Η Ελλάδα φυσικά δεν είχε την ανάγκη να χτίσει (κατοικίες κλπ) στις νήσους, διότι, η κυριαρχία της επί αυτών επιβεβαιώνεται μέσω των διεθνών συνθηκών. Υποβόσκει δηλαδή η επιθυμία της οικονομικής εκμετάλλευσης του Αιγαίου, συνεπώς αν η Ελλάδα κατέχει περιοχές αρκετά κοντά στις ακτές της Τουρκίας της δημιουργεί πρόβλημα εκμετάλλευσης των θαλάσσιων περιοχών.

Τρίτον, η Τουρκία πιέζει για την αποστρατικοποίηση των Δωδεκανήσων, δηλώνοντας πως αν η Ελλάδα επιθυμεί να απολάβει τα δικαιώματα του άρθρου 14(1) της Συνθήκης Ειρήνης, τότε θα πρέπει να αναλάβει και τις υποχρεώσεις της, όπως προκύπτουν από το άρθρο 14(2), σύμφωνα με το οποίο τα Δωδεκάνησα «θα πρέπει να είναι και να παραμείνουν αποστρατικοποιημένα». Διαφεύγει προφανώς της Τουρκίας, το γεγονός, πως το 1975 υπέγραψε την Τελική Πράξη του Ελσίνκι, στο πλαίσιο της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ), με την οποία δεσμεύτηκε να σέβεται και να μην παραβιάζει τα σύνορα των κρατών που συμμετέχουν στην Ευρώπη και ότι θα απέχει από οποιαδήποτε παράβαση τώρα ή στο μέλλον αυτών των συνόρων. Θεωρεί πως το ζήτημα των Ίμια έχει άμεση σχέση με τις διαφορές που έχουν προκύψει στο Αιγαίο, δηλαδή τα χωρικά ύδατα, την υφαλοκρηπίδα και τον εναέριο χώρο και δηλώνει πως η επεκτατική πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα γίνεται στα πλαίσια των προσπαθειών της να μετατρέψει το

Αιγαίο σε ελληνική «λίμνη»⁷⁰. Σε ότι αφορά τον τρόπο επίλυσης της διαφοράς, η Τουρκία, έχει προτείνει από τον Μάρτιο του 1996, διαπραγματεύσεις για επίλυση διπλωματική.

4. Η θέση της Ελλάδας

Η ελληνική πλευρά καταρρίπτει τα όσα ισχυρίζεται η Τουρκία, σχετικά με το Πρωτόκολλο του 1932. Το επιχείρημα της Τουρκίας, ότι οι συζητήσεις έλαβαν χώρα σε ειδική πολιτική κατάσταση πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν έχουν καμία νομική υπόσταση, τονίζει η Ελληνική πλευρά, συνεπώς το επιχείρημα της Άγκυρας είναι αυθαίρετο. Σύμφωνα με μια βασική αρχή του Διεθνούς Δικαίου, οι συμφωνίες που αφορούν τα σύνορα προστατεύονται από την αρχή της σταθερότητας και οπωσδήποτε οι συμφωνίες αυτές είναι μόνιμες και μη μεταβλητές⁷¹. Όσον αφορά τώρα τη Συμφωνία της 28^{ης} Δεκεμβρίου 1932 ισχύει και έχει επικυρωθεί από τα κράτη, ακόμα και αν δεν πρωτοκολλήθηκε από την Κοινωνία των Εθνών. Άλλωστε, τα κράτη τότε, συμφώνησαν χωρίς να υπογράψουν, πως τα συμφωνηθέντα τίθενται σε ισχύ και για τον ίδιο ακριβώς λόγο δεν πρωτοκολλήθηκαν από την Κοινωνία των Εθνών, καθώς είχε συμφωνηθεί να αποτελούν συνέχεια του Πρωτοκόλλου της 4ης Ιανουαρίου 1932. Το Πρωτόκολλο της 4^{ης} Ιανουαρίου 1932 και επικυρώθηκε από τα δύο κράτη και πρωτοκολλήθηκε από τη Γραμματεία της Κοινωνίας των Εθνών, αλλά τα δύο μέρη συμφώνησαν πως ο καθορισμός των θαλάσσιων συνόρων στην περιοχή, όπως το ίδιο το κείμενο αλλά και η ανταλλαγή επιστολών επιβεβαιώνει, πως δεν υπάρχει αμφισβήτηση όσον αφορά την κυριαρχία. Αλλά και ακόμα και να ίσχυε η άποψη της Τουρκίας, διερωτάται κανείς, γιατί τόσες δεκαετίες η Τουρκία δεν αμφισβήτησε την Συμφωνία του 1932.

Άλλο ένα επιχείρημα που χρησιμοποιεί η ελληνική πλευρά είναι πως όλοι οι επίσημοι χάρτες που χρησιμοποιεί η Τουρκία αλλά και άλλοι επίσημοι διεθνείς χάρτες, απεικονίζουν τα Ίμια ως μία περιοχή της Ελλάδας. Συνεπώς, η προφορική συμφωνία που είχε γίνει μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας αποτελεί διεθνώς δεσμευτική συμφωνία. Το 1950 στην Κωνσταντινούπολη πραγματοποιήθηκε η Περιφερειακή Συμφωνία Αεροναυτιλίας (Regional Air Navigation Agreement), η δεύτερη συνάντηση για την περιοχή της Μέσης Ανατολής όπου η Τουρκία αποδέχθηκε τα σύνορα στην περιοχή.

⁷⁰ Arapoglou Stergios, ό.π σελ. 24

⁷¹ Βλ. Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand) (Merits), 1962 ICJ Rep. 6, σε 34, και πιο πρόσφατα Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya v. Chad), 1994 ICJ Rep.6 σε 37 παραγρ. 72-73, αναφέρεται ρητώς πως τα σύνορα που θα καθορισθούν από μία συνθήκη είναι μόνιμα, σε αντίθεση με τη συνθήκη η οποία δεν απολαμβάνει μονιμότητα.

5. Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών.

Πριν από την κρίση των Ιμίων η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Τουρκία είχαν κάνει κάποια βήματα ως προς τις μεταξύ τους σχέσεις, επικυρώνοντας τη συμφωνία τελωνειακής ένωσης στα πλαίσια της καλής γειτονίας της Τουρκίας με τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γενικότερα όμως οι μεταξύ τους σχέσεις πέρασαν από διάφορες διακυμάνσεις. Αρχικά οι σχέσεις τους ήταν αρκετά θερμές για να περάσουν στη συνέχεια σε κρίση έως και το πάγωμα στις αρχές της δεκαετίας του 1980⁷². Το 1986 ωστόσο η Τουρκία προσπάθησε μέσα από την πρόθεση για ένταξή της στην Ε.Ε να αναθερμάνει τις σχέσεις τους, αλλά οι προσπάθειες απέβησαν άκαρπες έπειτα από την αρνητική απάντηση της Επιτροπής το 1989⁷³. Από τη Σύνοδο της Λισσαβόνας το 1992 και σε όλες τις μετέπειτα συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, οι σχέσεις με την Τουρκία είχαν, θα έλεγε κανείς, θετική εξέλιξη καθώς υπήρχε, η πρόθεση από τα μέλη της Ε.Ε να βελτιώσουν τις σχέσεις τους με την Τουρκία.

Επιπλέον, μετά την κρίση των Ιμίων του 1996, η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πιο συγκεκριμένα των οργάνων της, υπήρξε διαφοροποιημένη και αποστασιοποιημένη, θα λέγαμε. Πιο συγκεκριμένα, πρώτη αντέδρασε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 7 Φεβρουαρίου 1996, όπου εξέφρασε την αλληλεγγύη της προς την Ελλάδα. Έπειτα, κίνηση έκανε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 14 Φεβρουαρίου 1996, όπου με ψήφισμά του δήλωνε, πως τα ελληνικά σύνορα είναι εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ τις ίδιες θέσεις ενστερνίστηκε και στις 19 Σεπτεμβρίου 1996 δίνοντας έμφαση στο σεβασμό των αρχών του διεθνούς δικαίου, ενώ έθετε και προϋποθέσεις για τη χρηματοδότηση της Τουρκίας⁷⁴. Το Φεβρουάριο του 1996 για πρώτη φορά το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων έπειτα από συζήτηση που έγινε, κατέληξε σε ένα σχέδιο κειμένου το οποίο όμως δεν έγινε δεκτό από την βρετανική αντιπροσωπεία με αποτέλεσμα να μην υιοθετηθεί τελικώς από το Συμβούλιο.

⁷² Περράκης Στ., *Ζητήματα εφαρμογής του Δικαίου της θάλασσας στο Αιγαίο. Νομικές και πολιτικές διαστάσεις*, στο Επιμέλεια Περράκης Στ., *Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, Πρακτικά Συμποσίου Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994, ΕΚΕΜ, εκδ. Σάκκουλα, σελ.365.

⁷³ Βλ σχετικά Περράκης Στ., (1990) *Η Ελλάδα στο πλέγμα των σχέσεων ΕΟΚ-Τουρκίας (1974-1989). Η δικαιοική διάσταση*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

⁷⁴ Περράκης Στ., *Η Ε.Ε και η κρίση των Ιμίων*, στο *Οι Ημερίδες του ΙΣΤΑΜΕ, Η κρίση στα Ίμια – Εξοπλιστικό Πρόγραμμα – Διακυβερνητική Διάσκεψη του Άμστερνταμ*, Ινστιτούτο Στρατηγικών και αναπτυξιακών μελετών, Α. Παπανδρέου, Απρίλιος-Ιούλιος 1997, σελ. 145.

Αλλά τι προσδοκούσε η Ελλάδα από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Αυτό που ενδεχομένως περίμενε ήταν πέρα από την έκφραση αλληλεγγύης και μία σαφέστερη θέση. Προσδοκούσε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έχει την θέση του διαιτητή που θα επιπλήξει την Τουρκία και θα την πείσει για να βρεθεί λύση. Η Ε.Ε όμως, δεν έχει αρμοδιότητες για την επίλυση της διαφοράς. Συνεπώς, υπέδειξε στην Ελλάδα το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Ως προς τη θέση των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής μπορούμε να πούμε ότι και εδώ υπήρξε καταλυτική, καθώς για άλλη μία φορά, όπως και το 1974, συνέβαλε ώστε να αποφευχθεί ένας γενικευμένος πόλεμος. Η Αμερική διέκοψε την κρίση στα Ίμια και ανέκοψε κάθε πιθανότητα κλιμάκωσης της κρίσης σε Ελληνοτουρκική αντιπαράθεση⁷⁵. Οι ΗΠΑ μπορεί να πει κανείς χωρίς ενδοιασμούς δε θα είχε συμφέρον να λύσουμε τις όποιες διαφορές μας με την Τουρκία μέσω του πολέμου, αλλά τη βολεύει να διατηρείται η ελεγχόμενη ένταση ώστε να εξαρτόμαστε από τρίτους για τους στρατιωτικούς μας εξοπλισμούς. Βρίσκοντας μία λύση μεταξύ μας (Ελλάδα - Τουρκία) και επικρατώντας το ειρηνικό περιβάλλον στο Αιγαίο είναι αβέβαιο κατά πόσο θα ευχαριστούσε την Αμερική.

⁷⁵ Σχετικά με την σημασία της αμερικανικής επέμβασης στην κρίση, βλέπε : Μαυρίδης Π.-Φακιολάς Ε., Στρατηγική Διαχείρισης Κρίσης και η Ελληνοτουρκική Αντιπαράθεση: η Περίπτωση των Ιμίων, στο Γιαλλουρίδης Κ. Χρ.-Τσάκωνας Ι. Π., Ελλάδα και Τουρκία μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Αθήνα, εκδ. Ι. Σιδέρης, 1999.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ.

Με το τέλος της Συνδιασκέψεως των Ηνωμένων Εθνών για τη Διεθνή Οργάνωση στις 26 Ιουνίου του 1945, που έλαβε χώρα στον Άγιο Φραγκίσκο, υπεγράφη ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών. Το καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του Χάρτη. Από τα πρώτα άρθρα του Χάρτη είναι έκδηλη η υποχρέωση των κρατών για διατήρηση της διεθνούς ειρήνης. Στο άρθρο 1 και 2 εξαγγέλλεται η αρχή επίλυσης των διεθνών διαφορών με ειρηνικά μέσα. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 1 παράγραφος 1 ορίζεται ότι ο σκοπός των Ηνωμένων Εθνών είναι «να διατηρούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, και για να επιτευχθεί αυτό: να παίρνουν αποτελεσματικά συλλογικά μέτρα για να προλαβαίνουν και να απομακρύνουν κάθε απειλή της ειρήνης και για να καταστέλλουν κάθε επιθετική ενέργεια ή άλλης μορφής παραβίαση της ειρήνης και να επιτυχαίνουν, με ειρηνικά μέσα και σύμφωνα με τις αρχές της δικαιοσύνης και του διεθνούς δικαίου, διευθέτηση ή διακανονισμό διεθνών διαφορών ή καταστάσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διατάραξη της ειρήνης». Επιπλέον στο άρθρο 2 παράγραφος 3 αναφέρεται ρητώς πως «όλα τα Μέλη θα ρυθμίζουν τις διεθνείς διαφορές τους με ειρηνικά μέσα, έτσι ώστε να μην μπαίνουν σε κίνδυνο η διεθνείς ειρήνη και ασφάλεια, καθώς και η δικαιοσύνη». Η Τουρκία προφανώς προσπερνά αυτό το άρθρο, όπως φαίνεται από τη μέχρι τώρα στάση της στο Αιγαίο και στην Κύπρο.

Στο Χάρτη επίσης, διανέμονται οι αρμοδιότητες στα όργανα του ΟΗΕ, καθώς επίσης στο άρθρο 33 παράγραφος 1 διατυπώνονται οι μέθοδοι με τις οποίες μπορούν τα κράτη να επιλύσουν τις διαφορές του. Ως εκ τούτου οι μέθοδοι κατανέμονται σε πολιτικές, όπως είναι η διαπραγμάτευση, η έρευνα, η μεσολάβηση, η συνδιαλλαγή, οι καλές υπηρεσίες και η προσφυγή σε διεθνή οργανισμό, και οι νομικές όπως η διαιτησία και η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει προτεραιότητα ενός μέσου έναντι ενός κάποιου άλλου αλλά υπάρχει μεταξύ τους ισοτιμία⁷⁶. Υπάρχει όμως μία περίπτωση όπου κάμπτεται αυτή η ισοτιμία, και κάτι τέτοιο συμβαίνει όταν το Συμβούλιο Ασφαλείας (κύριο όργανο των Ηνωμένων

⁷⁶ Περράκης Στ., Ελληνοτουρκικές Διενέξεις στο Αιγαίο, το πλαίσιο διευθέτησής τους και η προοπτική του Διεθνούς Δικαστηρίου, σελ. 116, στο Επιμέλεια Περράκης Στ., (2003) «Αιγαίο, Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων», Πρακτικά Ημερίδας 3 Ιουνίου 2002 Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων, Επιμέλεια Περράκης Στ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκουλα.

Εθνών για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας⁷⁷) σύμφωνα με το άρθρο 36 παράγραφος 3 του Χάρτη, εξετάζει τις διαφορές και συστήνει τη μέθοδο επίλυσης και τις νομικές τις παραπέμπει στο Διεθνές Δικαστήριο. Άλλωστε, έγινε στην περίπτωση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, όπως αναφέραμε παραπάνω⁷⁸. Διαφορετικά τα κράτη επιλέγουν ελεύθερα το μέσο που θα διευθετήσουν τη διαφορά τους, αρκεί πάντα βέβαια να συμφωνήσουν σε κοινή μέθοδο, διότι διαφορετικά το ζήτημα θα διαιωνίζεται (βλ. επίλυση διαφοράς σχετικά με την υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο), καθώς και να επιλέξουν ένα μέσο που θα επιφέρει αποτέλεσμα.

Είναι πρόδηλο ωστόσο ότι και τα δύο κράτη θα πρέπει να συναινέσουν, κάτι το οποίο παρουσιάζει μια δυσκολία αν αναλογιστεί κανείς ότι τα κράτη δεν προθυμοποιούνται να περιορίσουν την κυριαρχία τους. Στην περίπτωση όμως που τα κράτη συναινέσουν, η συναίνεση μπορεί να γίνει εκ των προτέρων είτε: α) με διμερή ή πολυμερή σύμβαση για την επίλυση των διεθνών διαφορών, β) είτε με την αποδοχή της προαιρετικής ρήτρας υποχρεωτικής δικαιοδοσίας του Διεθνούς Δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 36 παράγραφος 2 του Καταστατικού και γ) είτε με ειδικές συμβατικές ρήτρες περιεχόμενες ιδιαίτερα σε πολυμερείς συμβάσεις για την επίλυση των διαφορών, που προφανώς, μπορεί να υπάρξουν από την ερμηνεία ή την εφαρμογή των διατάξεών τους⁷⁹. Μετά την εκδήλωση της διαφοράς τα μέρη υπογράφουν ένα συνυποσχετικό όπου συμφωνούν να υποβάλουν τη διαφορά τους σε κάποια μέθοδο επίλυσης.

Έτσι λοιπόν η Ελλάδα και η Τουρκία για να προσφύγουν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης θα πρέπει να υπογράψουν συνυποσχετικό. Δηλαδή, η Ελλάδα πρέπει να συμφωνήσει με την Τουρκία ποια διμερή θέματα θα τεθούν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου και υπό ποία νομική βάση θα κριθούν από το Δ.Δ.Χ τα θέματα αυτά. Όταν ολοκληρωθεί αυτή η διπλωματική διαπραγμάτευση, το συνυποσχετικό εγκρίνεται από τα αρμόδια εθνικά όργανα, σύμφωνα με το Σύνταγμα κάθε κράτους και στη συνέχεια παραπέμπεται στο Διεθνές Δικαστήριο⁸⁰. Το συνυποσχετικό καταρτίζεται εγγράφως ως μια κοινή διεθνής σύμβαση, η οποία πρέπει να πρωτοκολληθεί στη Γραμματεία του ΟΗΕ, όπως ορίζει το άρθρο 102 παράγραφος 1 του Χάρτη. Η προσφυγή στη Χάγη εξαρτάται από την υπογραφή της Άγκυρας, η

⁷⁷ Άρθρο 24 παρ.1 Χάρτη Ηνωμένων Εθνών.

⁷⁸ Η Ελλάδα προσέφυγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας στις 10 Αυγούστου 1976 και η απόφασή του είχε ως αποτέλεσμα το Διεθνές Δικαστήριο να μην διευθετήσει το ζήτημα με προσωρινά έστω μέτρα.

⁷⁹ Οικονομίδης Π. Κωνσταντίνος, (1999), Θέματα Διεθνούς Δικαίου Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, β' έκδοση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκουλα, σελ.287.

⁸⁰ Περράκης Στ., ό.π., σελ. 132.

οποία μπορεί να θέσει όποιο ζήτημα θέλει, αλλιώς δεν θα δεχτεί να υπογράψει συνυποσχετικό, καθώς επίσης μπορεί να επιθυμεί κάποια νομική βάση που να συνάδει με τις διεκδικήσεις της (όπως η αρχή της «ευθυδικίας» που έχει ως αποτέλεσμα το διαμοιρασμό του Αιγαίου. Επίσης πολύ έξυπνα μπορεί η Τουρκία να ζητήσει να εφαρμοστούν εξαιρέσεις για οποιαδήποτε αρχή Δικαίου δεν τη βολεύει, όπως για παράδειγμα το Δίκαιο της Θάλασσας. Συνεπώς, προτού προσφύγουμε στη Χάγη πρέπει να διαπραγματευτούμε εφ' όλης της ύλης τις μονομερείς της αιτιάσεις. Αλλά αν προηγηθεί διαπραγμάτευση και βρεθεί λύση τότε η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο θα είναι περιττή. Συνεπώς προσφεύγουμε στη Χάγη επειδή δεν θέλουμε να διαπραγματευτούμε με την Τουρκία για όλα όσα κατά καιρούς μηχανεύεται σε βάρος μας. Επομένως η ευθεία διαπραγμάτευση είναι προϋπόθεση προσφυγής στη Χάγη.

Αλλά πως χωρίζουμε τις διαφορές σε νομικές και πολιτικές, μας διευκρινίζει ο καθηγητής Οικονομίδης. Οι νομικές διαφορές έχουν να κάνουν με την ερμηνεία οποιασδήποτε συνθήκης, σε κάθε θέμα διεθνούς δικαίου, σε κάθε γεγονός που αν διαπιστωνόταν θα αποτελούσε παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης και στη φύση και στην έκταση κάθε επανόρθωσης που οφείλεται σε περίπτωση παραβίασης διεθνούς υποχρέωσης. Ως προς τις μη νομικές διαφορές, που συχνά αποκαλούνται πολιτικές, διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Σε αυτές που σχετίζονται με θέματα τα οποία δεν επιδέχονται ρύθμιση από το διεθνές δίκαιο και σε θέματα παράνομων εδαφικών διεκδικήσεων και συνήθως σχετικά με την ανεξαρτησία και εδαφική ακεραιότητα κράτους⁸¹. Αυτό όμως που απασχολεί ένα βήμα πιο πέρα αυτής της διάκρισης είναι ο τρόπος επίλυσης και όχι τόσο σε ποια κατηγορία ανήκουν οι διαφορές.

Η Τουρκία και η Ελλάδα διαφωνούν, καθώς η πάγια θέση της Αθήνας, από την κυβέρνηση του 1981, στηρίζεται στην ύπαρξη μιας και μόνο διαφοράς στο Αιγαίο, αυτή της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, δηλαδή νομική διαφορά. Άποψη της Άγκυρας αποτελεί πως όλες οι διαφορές στο Αιγαίο, (οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας, εύρος αιγιαλίτιδας ζώνης, εναέριος χώρος, αποστρατικοποίηση νήσων) αποτελούν πολιτικές διαφορές και η επίλυσή τους μπορεί να εξευρεθεί μέσω διαπραγματεύσεων.

Γενικότερα όμως στην Ελλάδα οι απόψεις για την προσφυγή μας στο Διεθνές Δικαστήριο δίστανται. Έτσι λοιπόν υπάρχουν απόψεις περί της ανεξαρτησίας του

⁸¹ Οικονομίδης Π. Κωνσταντίνος, ό.π., σελ 289-290.

Διεθνούς Δικαστηρίου, δηλαδή κατά πόσο οι αποφάσεις που λαμβάνει δεν εξυπηρετούν συμφέροντα, παραδείγματος χάρη της Αμερικής, ή απόψεις σχετικά με τη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου σχετικά με τα νησιά και τις οριοθετήσεις θαλάσσιων ζωνών (π.χ του κ. Οικονομίδη) και άλλες πάλι θεωρούν καταλληλότερο όργανο να αποφανθεί το Διεθνές Δικαστήριο Δικαίου Θαλάσσης, όπου βέβαια η Τουρκία δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση του Montego Bay, συνεπώς δημιουργούνται νομικά κωλύματα⁸². Αποψη μας είναι ότι παρά το γεγονός ότι υπάρχει μία σχετικότητα σε καταστάσεις που εμπλέκεται ο άνθρωπος, εντούτοις όμως δεν υπάρχει άλλο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο έγκυρο και αποτελεσματικό επί του θέματος εκτός από το Διεθνές Δικαστήριο.

⁸²

Περράκης Στ., ό.π., σελ. 123.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΤΑΘΜΟΣ ΤΟ ΕΛΣΙΝΚΙ

Η Σύνοδος Κορυφής του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που διεξήχθη το Δεκέμβριο 1999 στο Ελσίνκι οδηγούσε σε λύση, με *ειρηνικό τρόπο*, όλων των προβλημάτων ανάμεσα στις υποψήφια για ένταξη χώρες και τα κράτη-μέλη της ΕΕ. Αποφασίσθηκε τότε πως εάν τα ενδιαφερόμενα μέρη, Ελλάδα-Τουρκία, δεν κατάφερναν να καταλήξουν σε λύση έως το 2004 για τις «συνοριακές τους διαφορές», θα παρέπεμπαν το ζήτημα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η Επιτροπή δεν είχε παρά να ζητήσει από τους δυο, την αποδοχή της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου της Χάγης ως μέσου, με σκοπό, την οριστική επίλυση τού από το 1973 προβλήματος, χωρίς όμως να δημιουργεί την οποιαδήποτε δέσμευση για την Τουρκία ότι θα αποδέχονταν την επίλυση μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου. Η τήρηση του χρονοδιαγράμματος, πρέπει να τονίσουμε, δεν ήταν αναγκαία προϋπόθεση προκειμένου να αρχίσουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι η Ελλάδα αποφάσισε να εγκαταλείψει τη μέχρι τότε αρνητική της στάση στην ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας. Για την Ελλάδα η άρση του βέτο ήταν νοητή υπό δύο απαραίτητους όρους: 1) εξασφάλιση της ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας ακόμη και χωρίς επίλυση του Κυπριακού, και 2) κατοχύρωση της προοπτικής προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας σε συγκεκριμένο ορατό χρονικό ορίζοντα, κατά προτίμηση μετά το 2004⁸³. Η απόφαση που ελήφθη στο Ελσίνκι έθετε τρεις όρους. α) την ένταξη της Κύπρου και χωρίς την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, β) επίλυση των ζητημάτων του Αιγαίου με διάλογο, ειδάλλως αν ο διάλογος δεν καρποφορούσε, παραπομπή της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο, και γ) υποχρέωνε την Τουρκία σε μια διαδικασία εξευρωπαϊσμού, που περιλάμβανε πολιτικά και οικονομικά κριτήρια, με λεπτομερή εξέταση από την Ε.Ε της νομοθεσίας της και της εφαρμογής, για να διαπιστωθεί κατά πόσο συμβαδίζει με το ευρωπαϊκό κεκτημένο⁸⁴.

Είναι σαφές ότι από το Ελσίνκι και μετά αναπτύσσεται μια θεσμική και πολιτική διαλεκτική σχέση μεταξύ Ε.Ε και Τουρκίας, όπου η μεν Ευρώπη με προεξέχουσα την Ελλάδα επιδιώκει την ανάπτυξη εσωτερικών πιέσεων με στόχο την εσωτερική

⁸³ Ηρακλείδης Α., *ό.π.*, σελ. 195.

⁸⁴ Ιωακειμίδης, Π.Κ., (2000), *Η σημασία των αποφάσεων του Ελσίνκι για την Τουρκία*, Ανασκόπηση Αμυντικής & Εξωτερικής Πολιτικής, (ΕΛΙΑΜΕΠ), σελ.159-160.

μετεξέλιξη του πολιτικού συστήματος, η δε Τουρκία να πάρει τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη χωρίς να υποστεί το κόστος της δημοκρατικής αλλαγής. Το Μάρτιο του 2002 ξεκίνησαν “διερευνητικές επαφές” στην Άγκυρα, μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, όπου αποφασίστηκε ο διάλογος να γίνεται χωρίς προκαθορισμένη ατζέντα, να μην τηρούνται καταστατικά, καθώς και να μην υπάρχει διαρροή για το τι διαμείφθηκε⁸⁵. Για μερικούς μήνες του 2002 οι συνομιλίες πάγωσαν, ενώ έγιναν πιο εντατικές από την Άνοιξη του 2003. Ο διάλογος αφορούσε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων του Αιγαίου, δίνοντας έμφαση στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας (την ουσία της οριοθέτησης και την επιλογή της διαδικασίας επίλυσης) και τα χωρικά ύδατα. Στη συζήτηση που αφορούσε τα χωρικά ύδατα (μια και συνδέεται με το θέμα της υφαλοκρηπίδας) έγινε λόγος και για τα 10 μίλια ελληνικού εναέριου χώρου, το οποίο θα λυνόταν προφανώς στα πλαίσια της συμφωνημένης λύσης για τα άλλα δύο θέματα⁸⁶. Όλα έδειχναν πως οι δύο χώρες είχαν φτάσει ένα βήμα πριν τη συμφωνία, η οποία όμως δεν έγινε πραγματικότητα λόγω των επικείμενων εκλογών στην Ελλάδα το Μάρτιο του 2004.

Το Δεκέμβριο του 2004 στις Βρυξέλλες ήταν ορατή η αλλαγή πολιτικής τακτικής από την πλευρά της Αθήνας, όπως φαίνεται στο κείμενο Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου καθώς η λύση μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου δεν θεωρούνταν πια ως απαραίτητο μέσο επίλυσης (από δεσμευτικό έγινε δυνητικό) των ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο, αλλά οι συζητήσεις σε διμερές επίπεδο σε βάθος χρόνου θα απέδιδαν καθώς η Τουρκία με τον καιρό θα επηρεαζόταν από το Ευρωπαϊκό κλίμα. Σύμφωνα με τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδας Κώστα Σημίτη, οι διερευνητικές επαφές “αποσκοπούσαν – τουλάχιστον όσον αφορά την Ελλάδα- στη διαπίστωση των πραγματικών προθέσεων της Τουρκίας σχετικά με το καθεστώς στο Αιγαίο”⁸⁷. Η ελληνική πλευρά κατά τον Κώστα Σημίτη εκκινούσε από την “παραδοσιακή γραμμή της ότι το μόνο ζήτημα από πλευράς είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο ανάμεσα στις δύο χώρες, με τελικό αποδέκτη της διαφοράς το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης”⁸⁸. Συμπληρώνει όμως πως “αν κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων υπάρξει δυνατότητα εξεύρεσης λύσης σε ορισμένα από τα προβλήματα της οριοθέτησης, τότε γι' αυτό μπορεί να υπάρξει συμφωνία, ενώ για όσα δεν υπάρξει τελικός κριτής θα είναι το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης”⁸⁹.

⁸⁵ Ηρακλείδης Αλέξης, ό.π., σελ. 200.

⁸⁶ Ηρακλείδης Αλέξης, ό.π., σελ. 202.

⁸⁷ Σημίτης Κώστας, (2005), *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004*, Αθήνα, εκδ. Πόλις, σελ. 102.

⁸⁸ Σημίτης Κώστας, ό.π., σελ. 103.

⁸⁹ Σημίτης Κώστας, ό.π., σελ. 103.

Η Τουρκία από την πλευρά της, ως προς την υφαλοκρηπίδα, εξέφρασε την προτίμησή της για λύση μέσω διαπραγματεύσεως, χωρίς την εμπλοκή τρίτου μέρους ως “δικαστή”⁹⁰. Όταν ανέβηκε ο Ερντογάν στην εξουσία η Τουρκία έδειχνε ότι ήταν διατεθειμένη να κάνει αλλαγές στις πάγιες θέσεις της. Δεχόταν παραπομπή στη Χάγη (σύνταξη συνυποσχετικού) για την υφαλοκρηπίδα, εφόσον λυνόταν προηγουμένως ή ταυτόχρονα και το ζήτημα της αιγιαλίτιδας ζώνης, δηλαδή η μη επέκταση στα 10 ή 12 ναυτικά μίλια από ελληνικής πλευράς, καθώς και το θέμα του εναέριου χώρου (εναρμόνιση ελληνικού εναέριου χώρου με τα χωρικά ύδατα)⁹¹. Ως προς τις υπόλοιπες διαφορές στο Αιγαίο η αποστρατικοποίηση έμενε ανοιχτό θέμα, ενώ ως προς το θέμα των “γκρίζων ζωνών” και το *casus belli*, ο Γιώργος Παπανδρέου (υπουργός εξωτερικών τότε) είχε υποστηρίξει ότι με την επίτευξη της συμφωνίας η Τουρκία θα απέσυρε τα περί “γκρίζων ζωνών”, ενώ το *casus belli* θα έπαυε να έχει ισχύ γιατί, με τη συμφωνία, “θα έκλεινε και το θέμα της επέκτασης των χωρικών υδάτων γύρω από το οποίο δημιουργήθηκε” η αιτία πολέμου⁹².

Ενώ όλα έδειχναν πως οι συνομιλίες μπορούσαν να αποφέρουν αποτέλεσμα, η συμφωνία δεν κατέστη πραγματικότητα, διότι το Μάρτιο του 2004 στις εθνικές εκλογές στην Ελλάδα νικητήριο κόμμα ήταν η Νέα Δημοκρατία υπό τον Κώστα Καραμανλή. Η κυβέρνηση Καραμανλή δε θέλησε να πάρει την ευθύνη σε κάτι στο οποίο δεν είχε συμμετάσχει, οπότε και μέχρι το 2009 αν και οι συνομιλίες συνεχίστηκαν εντούτοις δεν απέφεραν κανένα αποτέλεσμα. Διατήρησε ήπιο κλίμα στα ελληνοτουρκικά και στήριξε την Ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας, όπως και η κυβέρνηση Σημίτη⁹³.

Το 2005 (Οκτώβριο) στο Λουξεμβούργο όπου συναντήθηκαν οι 25 υπουργοί Εξωτερικών, όσον αφορά το ζήτημα των ελληνοτουρκικών επαναλήφθηκαν τα όσα περιείχε το κείμενο των Συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών (Δεκέμβρης 2004), τονίζοντας δηλαδή την υποχρέωση της Τουρκίας για επίδειξη σχέσεων καλής γειτονίας και ειρηνική επίλυση «των συνοριακών διαφορών που εκκρεμούν» και υπαγωγή τους «εφόσον απαιτηθεί» στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης⁹⁴. Από εκεί και έπειτα ξεκίνησαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την

⁹⁰ Ηρακλείδης Αλέξης, ό.π., σελ. 203.

⁹¹ Ηρακλείδης Αλέξης, ό.π., σελ. 203.

⁹² Ηρακλείδης Αλέξης, ό.π., σελ. 204.

⁹³ Ηρακλείδης Αλέξης, ό.π., σελ. 205-206.

⁹⁴ Τα όσα αναφέρει το κείμενο Συμπερασμάτων ως προς τις υποχρεώσεις της Τουρκίας για τη διατήρηση σχέσεων καλής γειτονίας απορρέουν από τον Χάρτη του ΟΗΕ βλ σχετ. Τζανέτος Λ. Γρηγόρης, ό.π., σελ., 423, υποσημείωση 271.

Τουρκία, ενώ η Κύπρος είχε ενταχθεί ήδη από το 2004 ενώ είχε απορριφθεί και το σχέδιο Ανάν.

Το 2006 σε σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις Βρυξέλλες, η Τουρκία απασχόλησε και πάλι τις συζητήσεις διότι δεν εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις της ως προς την ελεύθερη διακίνηση προσώπων και αγαθών σε σχέση με την Κύπρο. Συνεπώς οι Υπουργοί Εξωτερικών συμφώνησαν πως 1) θα πρέπει να παγώσουν οκτώ κεφάλαια στις διαπραγματεύσεις της Ε.Ε με την Τουρκία, 2) να υπογραμμιστεί η ανάγκη ανταπόκρισης της Τουρκίας στις υποχρεώσεις της και 3) να μην προσδιοριστεί συγκεκριμένη χρονική διορία για την ικανοποίηση των εκκρεμοτήτων αλλά το θέμα να επανεξεταστεί τις τρεις επόμενες χρονιές 2007,2008, και 2009⁹⁵. Ο Olli Renh αρμόδιος επίτροπος για την διεύρυνση, επεσήμανε πως η Ευρωπαϊκή Ένωση θα καταβάλει προσπάθειες προκειμένου να συνεχίσει η Τουρκία τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Επιπλέον, κατέκρινε τους Ευρωπαίους πολιτικούς που συνεχίζουν να αμφισβητούν την ικανότητα της Τουρκίας να ενταχθεί στην Ε.Ε. , και κάλεσε τα κράτη – μέλη της Ε.Ε να μην ξεχνούν τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας.

Η Τουρκία έχει μια ξεκάθαρη εξωτερική πολιτική ως προς την Ελλάδα και μπορεί να αποκαλεστεί και προβλέψιμη. Προκειμένου να αποσπάσουν όσο γίνεται περισσότερα από την Ελλάδα και να ενισχύσουν τις διαπραγματευτικές τους θέσεις, αυξάνουν όσο μπορούν τον αριθμό των διεκδικήσεων δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο νέες εστίες τριβών, εξαναγκάζοντας την Ελλάδα να καταφύγει για διαμαρτυρία στους συμμάχους της και στους διεθνείς οργανισμούς, με μοναδικό της στόχο την επίλυση των διεκδικήσεων που εγείρει η Τουρκία μέσα από το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς συνθήκες. Η Τουρκία τότε δείχνει να συμβιβάζεται, προτού την πιέσει η διεθνής κοινή γνώμη, ζητάει όμως ως αντάλλαγμα παλαιότερες διεκδικήσεις της. Τότε η Ελλάδα δέχεται τις πιέσεις για υποχώρηση ενώ η Τουρκία πετυχαίνει και το στόχο της, αναβαθμίζοντας τις νέες αξιώσεις της σε ελληνοτουρκικές διαφορές και τη διεθνή συμπάθεια⁹⁶. Ο Ταγίπ Ερντογάν με τη σειρά του ζήτησε από τη Γερμανία και τη

⁹⁵ Εφημερίδα «Ο Κόσμος του Επενδυτή» 25-26 Απριλίου 2009, *Κακός μαθητής η Άγκυρα αναβάλλονται οι εξετάσεις.*

⁹⁶ Μακρίδης Ν. *Επιδίωξη βελτίωσης σχέσεων ή μονομερούς στρατηγική αποκλιμάκωσης της έντασης, Επίκεντρα*, τχ. 82, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 1995, σελ. 18.

Γαλλία «να μην αλλάζουν τους κανόνες στη μέση του παιχνιδιού» αλλά «ότι ισχύει για τα 27 κράτη μέλη να ισχύει εξίσου για την Τουρκία»⁹⁷.

Έχοντας όλα τα παραπάνω στο νου της η Αθήνα, πρέπει να συμφωνήσει στην πολιτική που θα ακολουθήσει προσδιορίζοντας τους βασικούς άξονες της εξωτερικής πολιτικής στον τομέα των εθνικών θεμάτων και να θέσει τους στόχους ως προς το εθνικό της συμφέρον, αφού πρώτα γίνει προσδιορισμός αυτού με βάση τις διεθνείς σχέσεις της χώρας. Φυσικά αυτή η διαδικασία θα πρέπει να λάβει χώρα από κοινού με τα πολιτικά κόμματα της Ελλάδας ώστε οι στόχοι να παραμένουν ίδιοι όποιο πολιτικό κόμμα και αν αναλάβει την κυβέρνηση.

Σίγουρο είναι πως οι διαπραγματεύσεις κινούνται με αργούς ρυθμούς ενώ γενάτε η απορία τί θα γίνει σε μερικά χρόνια που θα έχουν εξαντληθεί τα κεφάλαια που μπορούν να ανοιχτούν ή αν κάποιο κράτος μέλος μπλοκάρει κάποιο κεφάλαιο. Τότε οι διαπραγματεύσεις θα διακοπούν ή θα γίνει απλά αναστολή τους. Ακόμα όμως και αν οι διαπραγματεύσεις ως προς τα κεφάλαια που έχει θέσει η Ευρώπη (και ανέρχονται σε 34) ευοδωθούν, θα έχει μείνει άλυτο το Κυπριακό οπότε η διαδικασία ένταξης φαίνεται να γίνεται σε μάκρος χρόνου. Ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Ταγίπ Ερντογάν σε δήλωσή του αναφέρει πως εάν υποχρεωθεί να επιλέξει ανάμεσα στην εφαρμογή του πρωτοκόλλου και τον τερματισμό των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της χώρας του, θα επιλέξει το δεύτερο⁹⁸.

⁹⁷ Εφημερίδα "Ο κόσμος του Επενδυτή", Σάββατο 16 Κυριακή 17 Μαΐου 2009, Άρθρο Τα διλήμματα που ταλανίζουν την Αθήνα.

⁹⁸ Εφημερίδα "Ο κόσμος του Επενδυτή", Σάββατο 16 Κυριακή 17 Μαΐου 2009, Άρθρο Τα διλήμματα που ταλανίζουν την Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΜΕ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ξεκινήσει από τον Ιούλιο του 1959, ένα μήνα δηλαδή αφότου η Ελλάδα είχε υποβάλει αίτηση ένταξης. Στις 12 Σεπτεμβρίου 1963 η Τουρκία υπέγραψε τη Συμφωνία Σύνδεσης, ενώ ένα πρόσθετο πρωτόκολλο υπεγράφη το Νοέμβριο του 1970 στο οποίο αναφέρονταν οι κανόνες για την υποψηφιότητα της Τουρκίας για την τελωνειακή ένωση με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Αυτό που απέμενε ήταν να αποφασιστεί η ένταξή της στην Κοινότητα. Τα γεγονότα όμως ανέτρεψαν άρδην το σκηνικό διότι στο εσωτερικό της Τουρκίας λάμβανε χώρα το στρατιωτικό πραξικόπημα της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 1980⁹⁹. Η απομόνωση της Τουρκίας μετριάστηκε το 1983, ενώ σταδιακά τα εμπορικά εμπόδια εξαλείφθηκαν και ο Τουργκούτ Οζάλ (Turgut Özal)¹⁰⁰ κατέθεσε αίτηση πλήρους ένταξης στην ΕΟΚ, η οποία όμως απορρίφθηκε το 1989. Η άρνηση αυτή προέκυψε κυρίως λόγω του αναπτυξιακού και οικονομικού χάσματος μεταξύ των δύο, αλλά και εξαιτίας της έλλειψης σεβασμού προς τις μειονότητες στο εσωτερικό της Τουρκίας, συντελεστές που δίνανε την εντύπωση στην Ευρώπη πως δεν πληροί τις προϋποθέσεις που διαθέτει μια δημοκρατία.

Ωστόσο η ένταξη της Ελλάδας το 1981 φάνηκε καθοριστική για τη σημερινή εξέλιξη των σχέσεων της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ελλάδα έχοντας να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που έχει εγείρει κατά καιρούς η Τουρκία – οριοθέτηση χωρικών υδάτων, εναέριου χώρου, υφαλοκρηπίδα, Περιοχή Πληροφόρησης Πτήσεων (FIR) – το ανεπίλυτο πρόβλημα της Κύπρου και των υπολοίπων διμερών διαφορών που μένουν προς εκκαθάριση, η Ελλάδα αποφάσισε να εκμεταλλευτεί το ενδιαφέρον της Τουρκίας προς την Ε.Ε και να αλλάξει την πολιτική της αποσκοπώντας στο να αλλάξει η Τουρκία τις θέσεις απέναντι στα προβλήματά της με την Ελλάδα. Η Ελλάδα ασκούσε βέτο στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε μέχρι και το 1995. Ένα χρόνο μετά η τελωνειακή ένωση μεταξύ της Τουρκίας και την Ε.Ε τέθηκε σε ισχύ. Η κρίση στα Ίμια στις 30 Ιανουαρίου 1996 και η κρίση Οτσαλάν στις 15 Φεβρουαρίου 1999 έδειξαν πως ο ψυχρός πόλεμος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν είχε λήξει. Το Μάιο του 1999 ο υπουργός εξωτερικών της Ελλάδας Γιώργος

⁹⁹

<http://archive.in.gr/news/Turkeyvote2002/020108.htm>

¹⁰⁰

Διετέλεσε πρωθυπουργός της Τουρκίας από την περίοδο 1983-1989 και Πρόεδρος της Τουρκίας την περίοδο 1989-1993.

Παπανδρέου και ο Τούρκος ομόλογός του Ισμαήλ Τζεμ (İsmail Cem) ξεκίνησαν διάλογο για διμερή θέματα χαμηλής πολιτικής όπως το εμπόριο, ο τουρισμός και η προστασία του περιβάλλοντος, αλλά στην αμοιβαία καλή θέληση για καλύτερες σχέσεις καθοριστικό ρόλο έπαιξαν και οι σεισμοί του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου το 1999 που έγιναν και στις δύο χώρες. Το Δεκέμβριο του 1999, η Τουρκία αναγνωρίστηκε επίσημα ως υποψήφια χώρα προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι γεγονός πως επηρεάζονται από το μεταβαλλόμενο ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πολιτική της Ελλάδας να δεχτεί τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας είναι αποτέλεσμα μια νέας στρατηγικής προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Βεβαίως για να έχει αποτελέσματα η στρατηγική της Ελλάδας θα πρέπει η Τουρκία να καταβάλει μεγάλη προσπάθεια και θέληση για εκδημοκρατισμό. Συνεπώς ο παράγοντας Ε.Ε είναι καταλυτικής σημασίας για την εξομάλυνση των σχέσεων Ελλάδας – Τουρκίας. Η αλλαγή στρατηγικής της Ελλάδας ως προς τις σχέσεις Ε.Ε. – Τουρκίας μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα ενός νέου θεωρητικού μοντέλου, του νεορεαλισμού ως αναλυτικό εργαλείο στις διεθνείς σχέσεις, που χρησιμοποιήθηκε πιο συχνά για να εξηγήσει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στον 20^ο αιώνα.

1. Ρεαλισμός/Νεορεαλισμός και η θέση της Ελλάδας στις σχέσεις Ε.Ε. – Τουρκίας.

Το ρεαλιστικό παράδειγμα έχει τις βάσεις του σε πέντε βασικές υποθέσεις¹⁰¹. Α) Το διεθνές σύστημα είναι άναρχο, δηλαδή αποτελείται από ανεξάρτητες πολιτικές ομάδες, τα κράτη, πάνω από τις οποίες δεν υπάρχει καμία ανώτερη αρχή β) τα κράτη νιώθουν ότι απειλούνται και είναι πάντα έτοιμα να χρησιμοποιήσουν βία γ) τα κράτη αισθάνονται αβεβαιότητα για τις προθέσεις των άλλων κρατών δ) το βασικό κίνητρο των κρατών είναι η εξασφάλιση της επιβίωσής τους και ε) τα κράτη δρουν ορθολογικά κατά την επιδίωξη της επιβίωσης.

¹⁰¹ Τις βασικές υποθέσεις του ρεαλισμού βλέπε σε Raymond Aron, *The Anarchical Order of Power*, Daedalus, Vol. 124, No. 3, Summer 1995, Hedley Bull, *Η άναρχη κοινωνία Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2000, Mearsheimer J. John, *The False Promise of International Institutions*, International Security, Vol. 19, No. 3, Winter 1994/95, Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred Knopf, 1947, Waltz N. Kenneth, *Theory of International Politics*, Massachusetts: Addison – Wesley, 1979, Wight Martin, *Διεθνής Θεωρία : Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, Αθήνα : Ποιότητα, 1998, Gilpin Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Ο ρεαλισμός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των κρατών τα οποία αποτελούν τους βασικούς δρώντες του διεθνούς συστήματος και δεν αποδέχεται την ύπαρξη μιας ανώτερης αρχής που καθορίζει τη συμπεριφορά τους. Θα προσπαθήσουμε να ελέγξουμε τις 3 βασικές παραδοχές του ρεαλισμού, τη φύση των δρώντων, τις προτιμήσεις του κράτους και τη διεθνή δομή στο επίπεδο των Ελληνο-Τουρκικών σχέσεων¹⁰². Θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε την αρχική θέση της Ελλάδας σε σχέση με τις σχέσεις Τουρκίας – Ευρωπαϊκή Ένωσης. Το διεθνές άναρχο περιβάλλον μπορεί εύκολα να ελεγχθεί στον τομέα των ελληνικών – τουρκικών σχέσεων. Η τουρκική εισβολή και κατοχή του εδάφους της Δημοκρατίας της Κύπρου, παρά τη διεθνή καταδίκη, η κατά συστήματος παράβαση του ελληνικού εναέριου χώρου από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη, η δήλωση του Τουρκικού Κοινοβουλίου ότι η επέκταση των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο στα 12 ναυτικά μίλια θα αποτελούσε αιτία πολέμου (*casus belli*) για την Τουρκία και η άρνησή της να δεχτεί τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου για της ελληνοτουρκικές διαφορές, αποτελούν εκδηλώσεις της διεθνούς αναρχίας στην οποία αναφέρεται η ρεαλιστική θεωρία¹⁰³. Ως εκ τούτου η Ελλάδα θα πρέπει να υπερασπιστεί τον «εαυτ» της απέναντι στην Τουρκία και η βοήθεια ώστε να ενταχθεί στην Ε.Ε είναι μια καλή αρχή γι' αυτήν την προσπάθεια. Δεδομένου ότι η Τουρκία έχει ως στόχο της την ένταξη στο ευρωπαϊκό πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό πεδίο, καθίσταται πιο εύκολο για την Ελλάδα να ασκήσει πίεση στην Τουρκία μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁴. Η Ελλάδα μέσα από ένα δίκτυο συμμαχιών μπορεί να εξισορροπήσει τη στρατιωτική και γεωπολιτική υπεροχή της Τουρκίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων της Ελλάδας και ένα διεθνές φόρουμ όπου η Ελλάδα υπερέχει στο διπλωματικό τομέα έναντι της Τουρκίας και πρέπει να χρησιμοποιείται για τη συμμόρφωση της Άγκυρας στο Αιγαίο και στην Κύπρο. Βέβαια η Ελλάδα θα ζούσε σε ψευδαισθήσεις αν περίμενε από την Ευρωπαϊκή Ένωση να τις λύσει όλα της τα προβλήματα¹⁰⁵. Είναι δύσκολο για την Τουρκία να εγκαταλείψει τον επεκτατισμό της και να ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση ακολουθώντας τις ευρωπαϊκές αρχές περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κράτους δικαίου.

¹⁰² Kenneth N. Waltz, *Theories of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1979), σελ. 94

¹⁰³ Phaedon John Kozyris, "The Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict: A Greek Viewpoint" in Dimitris Keridis and Dimitrios Triantafyllou (eds.), *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalisation* (Dulles, VA:Brassey's, 2001), σελ. 105-109

¹⁰⁴ William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000* (London, Portland OR: Frank Cass, 2000), σελ. 335-336.

¹⁰⁵ Κώστας Δ., *Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1991-1999: Αναλύσεις και Μαρτυρίες*, Αθήνα, εκδ.

Παπαζήση, 1999, σελ. 88-90.

2. Φιλελευθερισμός και η θέση της Ελλάδας στις σχέσεις Ε.Ε – Τουρκίας.

Οι στρατηγικές επιλογές της Ελλάδας ως προς τις σχέσεις της με την Τουρκία και ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης εισήγαγαν τα αναλυτικά εργαλεία του φιλελευθερισμού. Η φιλελεύθερη θεωρία των διεθνών σχέσεων αμφισβήτησε την ρεαλιστική σχολή σκέψης, ανοίγοντας το δρόμο για τη μεταρρύθμιση. Κοιτάζοντας τις τρεις βασικές υποθέσεις της φιλελεύθερης θεωρίας των διεθνών σχέσεων που είναι η φύση των δρώντων, του κράτους και του διεθνούς συστήματος, θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε την αλλαγή τακτικής της Ελλάδας ως προς τη θέση της όσον αφορά τις σχέσεις Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα λοιπόν με την πρώτη υπόθεση της φιλελεύθερης θεωρίας διεθνών σχέσεων οι βασικοί δρώντες στη διεθνή πολιτική είναι οι ιδιώτες και οι ιδιωτικές ομάδες. Τα κράτη οργανώνονται καλύτερα στα πλαίσια των κοινωνικών ομάδων οι οποίες καθορίζουν τα υλικά και ιδεολογικά ενδιαφέροντα ανεξάρτητα από την πολιτική. Τα άτομα και οι ομάδες υποτίθεται ότι δρουν ορθολογικά για την επιδίωξη των υλικών και της ιδανικής ποιότητας ζωής¹⁰⁶. Η δεύτερη υπόθεση αφορά στην εκπροσώπηση και στις προτιμήσεις του κράτους. Κράτη ή άλλα πολιτικά όργανα (οργανισμοί) αντιπροσωπεύουν ένα μέρος της εγχώριας κοινωνίας όπου τα συμφέροντα αυτών των πολιτικών οργάνων καθορίζουν τις προτιμήσεις και δρουν ανάλογα στην παγκόσμια πολιτική¹⁰⁷. Συνεπώς η κρατική πολιτική καθορίζεται από τη δύναμη και τα ενδιαφέροντα από τα άτομα και ομάδες (εντός και εκτός του κρατικού μηχανισμού) και που διαρκώς ασκούν πίεση στους κεντρικούς λήπτες των αποφάσεων ώστε να υλοποιήσουν τους στόχους τους μέσα από τις πολιτικές που επιθυμούν. Σύμφωνα με την τρίτη παραδοχή η διαμόρφωση της πολιτικής με βάση τις προτιμήσεις των ανεξάρτητων ομάδων καθορίζει την κρατική συμπεριφορά¹⁰⁸.

Για τους φιλελεύθερους η συμπεριφορά του κράτους αντικατοπτρίζει διαφορετικές συνήθειες στις προτιμήσεις των κρατών. Κάθε κράτος έχει τις δικές του προτιμήσεις που διαφέρουν από εκείνες των άλλων κρατών. Η σύνδεση μεταξύ των διαφορών των κρατών και η συμπεριφορά ενός ή περισσότερων κρατών παρέχεται από την έννοια της πολιτικής αλληλεξάρτησης, που σημαίνει το κόστος και το όφελος που

¹⁰⁶ Andrew Moravcsik, “Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Relations”,

International Organisation, Vol. 51, No. 4 (Autumn 1997), σελ. 516.

¹⁰⁷ Andrew Moravcsik, *ό.π.*, σελ., 518-519.

¹⁰⁸ Andrew Moravcsik, *ό.π.*, σελ., 520-521.

δημιουργείται από τις ξένες εταιρείες όταν κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες σε μία κοινωνία επιδιώκουν να αντιληφθούν τις προτιμήσεις τους, προσπαθώντας να συνεχίσουν να διατηρούν τον εθνικό τους σκοπό. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τη φιλελεύθερη θεωρία η οικονομική αλληλεξάρτηση και ολοκλήρωση στα πλαίσια των κοινοτήτων αυτών δημιουργεί συνθήκες κατάλληλες για πολιτική ολοκλήρωση ανάμεσα στα κράτη, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να επιλύσουν ειρηνικά τις διαφορές τους και να επιδιώκουν το κοινό συμφέρον.

Εφαρμόζοντας τις υποθέσεις της φιλελεύθερης θεωρίας στις πολιτικές της Ελλάδας σχετικά με τις σχέσεις Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης μας βοηθάει να κατανοήσουμε την αλλαγή πολιτικής τακτικής υπέρ της ένταξης της Τουρκίας. Στη βελτίωση των σχέσεών μας με την Τουρκία έχουν συμβάλει επιχειρηματίες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, ακαδημαϊκοί και δημοσιογράφοι. Κατά συνέπεια αναιρούνται οι όποιοι ισχυρισμοί ήθελαν τις σχέσεις Ελλάδα – Τουρκίας σε αιώνια εχθρότητα. Οι ομάδες αυτές που προαναφέραμε έπαιξαν καθοριστικό ρόλο ώστε να αντιληφθούμε τα στρατηγικά μας συμφέροντα σχετικά με τη σχέση Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ενεργό στήριξη της Ελλάδας στις διαδικασίες ένταξης της Τουρκίας. Παρόλο που στο τουρκικό κράτος σημαντικό ρόλο παίζει η στρατιωτική ηγεσία, ωστόσο είναι γεγονός πως οι πολιτικές των δύο χωρών επηρεάστηκαν από την κοινωνία των πολιτών τους. Ενισχύοντας τους δεσμούς αλληλεξάρτησης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σε οικονομικό επίπεδο ήταν από τα πρώτα βήματα που έγιναν προς την ομαλοποίηση των σχέσεων. Η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση της οικονομίας των δύο χωρών επηρέασε σημαντικά την αλλαγή πολιτικής της Ελλάδας ως προς τη Τουρκία.

Φαίνεται από τα παραπάνω πως για τις δύο σχολές σκέψης η Ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας και η υποστήριξή της από την Ελλάδα αποτελεί επανερμηνεία των ελληνικών εθνικών της συμφερόντων. Η Ελλάδα ασκώντας βέτο στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε είχε αναλάβει το πολιτικό κόστος διότι θεωρούνταν από πολλές χώρες ως εμπόδιο. Πολλοί αναλυτές θεωρούν πως το τέλος του βέτο για τις σχέσεις Τουρκίας - Ε.Ε δεν σημαίνει απαραίτητα και αλλαγή των απόψεων της ελληνικής στρατηγικής για το ευρωπαϊκό μέλλον της Τουρκίας, απλά η Ελλάδα δεν μπορούσε να σηκώσει άλλο το φορτίο της χώρας που εναντιώνεται στις Ευρωτουρκικές σχέσεις. Διότι υπήρχαν και άλλες ευρωπαϊκές χώρες αντίθετες στην ένταξη της Τουρκίας οι οποίες όμως δεν εξέφρασαν την άρνησή τους αυτή, καθώς αφενός τους «βόλεψε» το βέτο της Ελλάδας και αφετέρου δεν θέλανε να χαλάσουν τις σχέσεις τους με την Τουρκία. Η Ελλάδα κατανόησε ότι ακόμα και να άρει το βέτο θα είναι

δύσκολος ο δρόμος για την Τουρκία μέχρι να φτάσει η στιγμή της ένταξης, καθώς η Τουρκία απέιχε πολύ από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Πλέον το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θεωρείται συγκριτικό πλεονέκτημα που θα μπορούσε να στερήσει στην Τουρκία στενές σχέσεις με την Ε.Ε. προτού να λυθούν οι ελληνοτουρκικές διενέξεις. Αντιθέτως, θεωρείται ότι ενδεχομένως να αποδειχτεί ζωτικής σημασίας η προσέγγιση της Τουρκίας στην Ε.Ε. για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η προσπάθεια της Τουρκίας να ακολουθήσει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης θα αλλάξει την πολιτική της Τουρκίας μετατρέποντας τη χώρα σε δημοκρατική, σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα δημοκρατίας, η οποία με τη σειρά της θα οδηγήσει σε επανεξέταση της διπλωματικής πολιτικής απέναντι στην Ελλάδα. Την Ελλάδα τη συμφέρει να βελτιωθούν οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε, διότι διαφορετικά η Τουρκία θα γίνει στρατιωτική δικτατορία ή πιο ισλαμική. Συνεπώς η Ελλάδα θα πρέπει να εξοπλιστεί περισσότερο αμυντικά που σημαίνει ότι η οικονομία της θα αντιμετωπίσει δυσκολίες. Αν επικρατήσει το μοντέλο των ισλαμιστών τότε η Ελλάδα θα έχει να αντιμετωπίσει μια ασταθή και πολιτικά απρόβλεπτη χώρα, όπου η απομόνωσή της από τη Δύση μπορεί να την ωθήσει σε μια πιο αδιάλλακτη πολιτική. Εν κατακλείδι είναι στρατηγικό συμφέρον της Ελλάδας να υπερασπιστούμε τις Τουρκο-ευρωπαϊκές σχέσεις, διότι θα σήμαινε εκδημοκρατισμό, την απελευθέρωση και την κατάργηση των στρατιωτικών και γραφειοκρατικών καθεστώτων. Αποτελεί μια νέα τακτική αλλά όχι πολιτική στρατηγική, διότι αν εκδημοκρατιστεί η Τουρκία θα γίνει καλύτερος γείτονας για την Ελλάδα.

3. Ευρωπαϊκή Ένωση: Μονόδρομος για την Ελληνοτουρκική προσέγγιση.

Φαίνεται πως παρά τη στροφή της ελληνικής πολιτικής στα θεωρητικά μοντέλα ώστε να κατανοήσει τα συμφέροντά της ως προς τις σχέσεις Τουρκίας – Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον αντίκτυπο στην ελληνική πολιτική, δεν καταφέρνουν οι σχολές σκέψης να δώσουν απάντηση στο ερώτημα ποιο ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η Ευρώπη στις διμερείς σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας. Είναι πρόδηλο πως η εξωτερική πολιτική μιας χώρας είναι αποτέλεσμα ενός συνονθυλεύματος παραγόντων, όπως ο οικονομικός, κοινωνικός, πολιτικός και η κάθε προσπάθεια ταξινόμησης σε σχολές σκέψης ενέχει ένα ποσοστό αυθαιρεσίας και γίνεται για αναλυτικούς κυρίως λόγους και σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να θεωρείται απόλυτη. Συνεπώς το παραπάνω παράδειγμα αποτελεί υπόθεση εργασίας προκειμένου να μελετήσουμε την ελληνική εξωτερική πολιτική ως προς τη θέση της σχετικά με τη γείτονα χώρα Τουρκία.

Κάνοντας προσπάθεια η Τουρκία να επιτύχει τα κριτήρια της Κοπεγχάγης για ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην ουσία κάνει προσπάθεια να γίνει δημοκρατική. Η ιδέα της δημοκρατικής ειρήνης αποτελεί την πιο εδραιωμένη άποψη στις διεθνείς σχέσεις¹⁰⁹. Βασική αρχή της είναι πως τα δημοκρατικά κράτη δεν πολεμούν μεταξύ τους. Δεύτερη βασική αρχή είναι ότι τα δημοκρατικά κράτη επιλύουν τις μεταξύ τους διαφορές ειρηνικά σε αντίθεση με άλλες ομάδες κρατών. Οι απόψεις των υποστηρικτών της δημοκρατικής ειρήνης συνήθως χωρίζονται σε 3 κατηγορίες. Σύμφωνα με την πρώτη οι δημοκρατικοί θεσμοί θέτουν περιορισμούς σχετικά με την ικανότητα των ηγετών να πολεμούν με άλλες δημοκρατίες, ή απλά να τους αποτρέπει να επιλέγουν τον πόλεμο (*Democratic institutions place constraints on the ability of leaders to fight other democracies, or simply make them reluctant to choose war*). Επιπλέον, οι κανόνες διανέμονται από τα δημοκρατικά κράτη αναγκάζοντάς τα να βλέπει το ένα το άλλο ως ειρηνικό και ακίνδυνο (*Norms shared by democratic states cause them to view each other as pacific and unthreatening*) και τέλος η δημοκρατία τείνει να προωθήσει την οικονομική αλληλεξάρτηση, η οποία μειώνει την πιθανότητα του πολέμου (*Democracy tends to foster economic interdependence, which reduces the likelihood of war*)¹¹⁰.

Οι παραπάνω απόψεις για τη δημοκρατική ειρήνη μπορεί να εφαρμοστούν στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, επηρεάζοντας σημαντικά η Ευρωπαϊκή Ένωση τη βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών. Όντας δημοκρατικές και οι δύο χώρες η κατανόηση των προβλημάτων και η αμοιβαία εμπιστοσύνη θα είναι πιο εφικτή, καθώς επίσης οι οικονομικές σχέσεις θα αναπτυχθούν. Στο παρελθόν η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέβαλλε ώστε να ξεπεραστούν οι αντιπαλότητες μεταξύ Γερμανίας - Γαλλίας. Ενδεχομένως όταν γίνει και η Τουρκία μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης τότε οι διαφορές με την Ελλάδα να εξαλειφθούν, διότι τα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα εξαπλωθούν έως το τουρκικό έδαφος. Συνεπώς το Αιγαίο δε θα αποτελεί όριο μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας, αλλά η Τουρκία θα το βλέπει ως έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

¹⁰⁹ RAND Publications, *The Democratic Peace Idea*, <http://www.rand.org/publications/MR/MR1346/MR1346.appc.pdf>, σελ. 147-150.

¹¹⁰ RAND Publications, *The Democratic Peace Idea*, <http://www.rand.org/publications/MR/MR1346/MR1346.appc.pdf>, σελ. 149.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΛΛΑΔΑ – ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΝ ΕΤΗ 2010 – 2011

Την 1^η Μαΐου 2009 την θέση του Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Αλί Μπαμπατζάν διαδέχεται ο Αχμέτ Νταβούτογλου. Μέχρι εκείνη τη στιγμή και από το 2002, χρονιά που το κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) ανέλαβε την εξουσία, διετέλεσε ανώτατος σύμβουλος για θέματα εξωτερική πολιτικής του Πρωθυπουργού της Τουρκίας, Ταγίπ Ερντογάν. Ο Αχμέτ Νταβούτογλου, καθηγητής διεθνών σχέσεων, μέσα από το βιβλίο του «Στρατηγικό βάθος Η διεθνής θέση της Τουρκίας» ξεδιπλώνει το όραμά του για την Τουρκία¹¹¹, ενώ αποτελεί δόγμα της εξωτερικής της πολιτικής.

Θα αναφερθούμε σε μερικά σημεία του βιβλίου του ώστε να γίνει κατανοητό τι στόχο έχει η Τουρκία ως προς τα ζητήματα με την Ελλάδα. Μέσα από το βιβλίο του φαίνονται οι σκέψεις της Τουρκίας για επεκτατισμό τον οποίο θα πρέπει η Ελλάδα να προσέξει ιδιαίτερα μια και η περίοδος αυτή είναι ιδιαίτερα δύσκολη όσον αφορά τα οικονομικά της. Αρχικό του επιχειρήμα αποτελεί η θρησκεία, ισχυριζόμενος πως δεν υπάρχει απόσταση μεταξύ Ισλάμ και Χριστιανισμού, θέλοντας έτσι να δείξει πως οι δύο αυτοί κόσμοι μπορούν να συνυπάρξουν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπως άλλωστε συνυπάρχουν και στην Αμερική. Επιπλέον για να δικαιολογήσει την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε εστιάζει και στην ιστορία¹¹², επιχειρηματολογώντας πως η Ε.Ε μπορεί να γίνει παγκόσμια δύναμη αν εντάξει και την Τουρκία στους κόλπους της. Παρουσιάζεται η Τουρκία ως η χώρα που θα μεσολαβήσει για την ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης και η οποία μπορεί να αναπτύξει δραστηριότητα στη Ρωσία, στον Καύκασο στη Μέση Ανατολή και στην Αφρική χωρίς ωστόσο οι επεκτατικές αυτές τάσεις της «να αναιρούν τον παραδοσιακό φιλοδυτικό [sic] άξονα της Τουρκίας (ΗΠΑ – ΝΑΤΟ – ΕΕ), αλλά να τον συμπληρώνουν»¹¹³.

¹¹¹ Βλέπε Εφημερίδα «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» 10 Μαΐου 2009, *Οθωμανός Γερμανικής Κοπής*, επίσης εφημερίδα «Το Έθνος» 25 Ιουλίου 2009, προσπάθεια Β. Μαρκεζίνη να προσεγγίσει το «φαινόμενο Νταβούτογλου».

¹¹² «*Η Τουρκία είναι μια ασιατική χώρα, μια ευρωπαϊκή χώρα, μια γείτων της αφρικανικής ηπείρου άμεσα συνδεδεμένη με την Ανατολική Μεσόγειο, μια βαλκανική χώρα, μια χώρα της Μεσανατολικής Καυκασίας, μια χώρα της Κεντρικής Ασίας, μια χώρα της Κασπίας Θάλασσας και, έμμεσα, μια χώρα του Κόλπου*» βλ. Αχμετ Νταβούτογλου (2010) «*Στρατηγικό βάθος*», εκδ. Ποιότητα, Αθήνα.

¹¹³ Αχμέτ Νταβούτογλου ό.π

Το 2010 μπορεί να χαρακτηριστεί ως η χρονιά με αρκετές διαπραγματεύσεις τα αποτελέσματα των οποίων θα φανούν σε βάθος χρόνου. Πραγματοποιήθηκαν συνεχείς, συστηματικές και πάντα αδιαφανείς διμερείς διαπραγματεύσεις επί του συνόλου των ελληνοτουρκικών θεμάτων, ενώ αυτό που μένει από όλες αυτές τις συναντήσεις είναι υπαινιγμοί για μεταβλητό εύρος των ελληνικών χωρικών υδάτων (δηλαδή παραχώρηση μέρους της ελληνικής υφαλοκρηπίδας στην Τουρκία), μισόλογα για υφαλοκρηπίδα και Α.Ο.Ζ στο Αιγαίο, χωρίς καμία αναφορά για υφαλοκρηπίδα και Α.Ο.Ζ στο Καστελόριζο και την Αν. Μεσόγειο, σιωπηλή παράταση του τουρκικού casus belli, εκκωφαντικές τουρκικές υπερπτήσεις στα νησιά του Αν. Αιγαίου, θεαματικές κρουαζιέρες τουρκικών πολεμικών, π.χ. από την Κύμη μέχρι τη Ραφήνα κ.λπ. Στις αρχές του 2011 πραγματοποιήθηκε άλλη μια λαμπρή συνάντηση των δύο ηγετών Παπανδρέου και Ερντογάν, Ελλάδας και Τουρκίας αντίστοιχα. Συζήτησαν για θέματα διμερούς ενδιαφέροντος και πιο συγκεκριμένα για ζητήματα όπως εκείνο της παράνομης εισόδου μεταναστών στην Ελλάδα, από το έδαφος της Τουρκίας, αλλά και τα προβλήματα που δημιουργεί η πτήση αεροσκαφών της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας πάνω από τα ελληνικά νησιά στο Αιγαίο. Η επίσκεψη του Έλληνα πρωθυπουργού στο Ερζερούμ είχε ως στόχο τη δημιουργία πλαισίου που θα προωθήσει τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, οι οποίες αναπτύσσονται μέσα στους θεσμούς που έχουν αποφασιστεί σε προηγούμενες συναντήσεις, όπως το θεσμό του Ανώτατου Συμβουλίου.

Όπως είναι κατανοητό η διαπραγμάτευση αποτελεί μονόδρομο για τις δύο χώρες οι οποίες επανειλημμένως έχουν οδηγηθεί στα πρόθυρα του πολέμου. Αποτελεί τον μόνο τρόπο αποσόβησης του κινδύνου να ξεσπάσει μια ολέθρια σύρραξη η οποία θα απειλήσει τα ζωτικά μας συμφέροντα. Ακόμα και στην περίπτωση της παραπομπής των ζητημάτων μας σε κάποιο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο, όπως αναφέραμε και σε άλλο μέρος της παρούσας πτυχιακής διατριβής, η σχετική προσφυγή προϋποθέτει συμφωνία των δύο πλευρών, συνεπώς διαπραγματεύσεις. Το να διαιωνίζονται τα προβλήματα είναι ασύμφορο για την Ελλάδα αφενός, διότι στην Κύπρο παγιώνεται η διχοτόμηση χωρίς ανταλλάγματα, αφετέρου δε, στο Αιγαίο στερούμαστε τους όποιους ενεργειακούς πόρους έχει η υφαλοκρηπίδα μας, ενώ συνεχίζεται από μέρους της Τουρκίας η έμπρακτη με στρατιωτικά μέσα, αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας, με προφανείς επιπτώσεις στο διεθνές κύρος μας, αλλά και στο ηθικό του ελληνικού λαού και των ενόπλων του δυνάμεων.

Διαπραγμάτευση και διάλογος μπορούν να λειτουργήσουν παραπλανητικά εάν με τον όρο διάλογος δεν εννοούνται βέβαια οι διπλωματικές επαφές ρουτίνας, όμως

στην περίπτωση των δύο χωρών οι δύο όροι είναι στην ουσία ταυτόσημοι, καθώς αναφέρονται σε συνομιλίες που διενεργούνται για την αναζήτηση ειρηνικών λύσεων στα μεταξύ τους προβλήματα. Παραπλανητικά όμως μπορούν να λειτουργήσουν οι διαπραγματεύσεις οι οποίες διέπονται από ειλικρινή επιθυμία εξεύρεσης λύσης και οι διεξαγόμενες προσχηματικώς. Γιατί είναι δύσκολο να απαντηθεί με βεβαιότητα ότι η Τουρκία δεν επιθυμεί να αποκτήσει εύσημα από τις Βρυξέλλες ή και την Ουάσιγκτον.

Για να έχουμε επιτυχία στις διαπραγματεύσεις μας με την Τουρκία πρέπει να τηρούνται και κάποιες προϋποθέσεις. Αρχικά η χάραξη της εθνικής στρατηγικής. Η Ελλάδα δείχνει πως δεν έχει καθορίσει τα πραγματικά ζωτικά της συμφέροντα ώστε να ακολουθήσει μια διαπραγματευτική πολιτική με μη διαπραγματεύσιμα συμφέροντα. Δεύτερον δεν γίνεται τη στιγμή που συνομιλούμε η Τουρκία να παραβαίνει τον εθνικό μας εναέριο χώρο, αποδυναμώνοντας έτσι την διαπραγματευτική μας θέση και πλήττοντας το διεθνές μας γόητρο γενικότερα. Τέλος επειδή συνομιλητής μας είναι η Τουρκία και όχι κάποια χώρα με παρόμοιο πληθυσμό ως προς την Ελλάδα, πρέπει να μεριμνήσουμε για το στρατιωτικό μας δυναμικό ώστε να πεισθεί η άλλη πλευρά πως μια πολεμική αναμέτρηση θα της είναι ασύμφορη. Διότι δείχνοντας πως είμαστε αδύναμοι και σε αυτόν τον τομέα η διαπραγματευτική μας ισχύς εξασθενεί. Αυτό που προκύπτει από τα παραπάνω είναι πως η εσωτερική συγκρότηση του κράτους μας, επηρεάζει σημαντικά τη θέση της έναντι της Τουρκίας αλλά και διεθνώς. Σύμφωνα άλλωστε με τον Χανς Μοργκετάου η πολιτική ηγεσία αποτελεί τη συνιστώσα εκείνη της εθνικής ισχύος από την οποία εξαρτάται η αξιοποίηση όλων των λοιπών.

Η Ελλάδα σταδιακά μεταβάλλεται σε χώρα με περιορισμένα κυριαρχικά δικαιώματα, δηλαδή τα δικαιώματά της εξαρτώνται από τη βούληση και τη δράση τρίτων, ενώ παράλληλα η στάση της γίνεται παθητική ή αντιφατική. Η Ελλάδα ελπίζει πως η ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα επιλύσει τα σφάλματα της ελληνικής πολιτικής. Το πόσο μάταιες είναι όμως αυτές οι ελπίδες αποδεικνύεται από τις κινήσεις της ελληνικής πλευράς όταν ισχυρίζεται πως η αποδοχή των «ευρωπαϊκών αξιών» θα κάνει την Τουρκία «πολιτισμένο» και φιλειρηνικό κράτος, ενώ η «Ευρώπη» μεταχειρίζεται επιλεκτικά τις αξίες αυτές και τις προσπερνά όποτε κρίνεται συμφέρον. Από την άλλη σφάλμα της Ελλάδας αποτελεί η λαθεμένη εντύπωση πως όταν δεν μπορεί να σταθεί στα πόδια της κάποιος άλλος θα της παράσχει βοήθεια, νομίζοντας πως η «Ευρώπη» έχει για την Τουρκία την ίδια σημασία όσο για την Ελλάδα.

Είναι επίσης γεγονός πως για την ευρασιατική Τουρκία η Ευρώπη, αποτελεί άλλο ένα πεδίο δραστηριότητας, ενώ για την Ελλάδα αποτελεί το μοναδικό. Στα Βαλκάνια δεν έχει ούτε οικονομική ούτε στρατιωτική δύναμη ώστε να παίξει ηγεμονικό ρόλο. Με απλά λόγια η σχέση της Τουρκίας προς την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πιο σύνθετη απ' ό τι η σχέση της Ελλάδας προς αυτήν και μπορεί να συγκεφαλαιωθεί ως εξής: Είναι αδύνατο εκ των πραγμάτων η Ευρωπαϊκή Ένωση να ικανοποιήσει όλα τα αιτήματα της Τουρκίας , ενώ τα ζωτικά της συμφέροντα δεν της επιτρέπουν να απογοητεύσει πλήρως την τουρκική πλευρά. Η Τουρκία αν και παραμένει ανεξάρτητη σε σημαντικό βαθμό από την Ευρωπαϊκή Ένωση, παράλληλα όμως τα δικά της ζωτικά συμφέροντα της υπαγορεύουν να διατυπώνει προς την Ένωση ποικίλα αιτήματα, και κυρίως οικονομικά.

Συμπέρασμα

Η πάγια Ελληνική θέση είναι αυτή που καθορίζεται από το Διεθνές Δίκαιο και τις σχετικές συνθήκες. Έτσι λοιπόν η Ελλάδα αναγνωρίζει ως μόνο πρόβλημα προς επίλυση μεταξύ των δύο κρατών την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, εμμένοντας στην επίλυσή του μέσω της προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Το Διεθνές Δικαστήριο απαιτεί την εκούσια υπαγωγή των αντιδίκων κρατών στη δικαιοδοσία του. Η χώρα μας ναι μεν έχει αποδεχτεί τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου αλλά κρατά επιφυλάξεις σε ζητήματα που αφορούν στην εθνική άμυνα και ασφάλεια της χώρας μας. Από τη μεριά της η Τουρκία, δεν έχει δεχτεί τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου, με αποτέλεσμα χωρίς συνυποσχετικό το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή όπως το 1976. Βεβαίως, η επίλυση πρέπει να είμαι αμοιβαία αποδεκτή και σε καμία περίπτωση να μην αποτελεί έρεισμα για οποιαδήποτε μελλοντική προσφυγή στη βία, ή στην απειλή χρήσης βίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Στο Αιγαίο, η Αθήνα και η Άγκυρα είναι πεπεισμένες ότι διακυβεύονται ζωτικά εθνικά συμφέροντα και η εθνική κυριαρχία, διότι η άλλη πλευρά είναι διεκδικητική. Η θέση ότι ο άλλη χώρα είναι επεκτατική και απειλητική, είναι αμοιβαία. Πιο συγκεκριμένα η διένεξη συνεχίζεται και δεν λύνεται, λόγω της άλλης πλευράς που είναι εχθρική και αναθεωρητική. Από τη μια υπάρχει η αίσθηση ενός αναδυόμενου τουρκικού «νέο-οθωμανικού» κράτους, που θέλει να ελέγχει το Αιγαίο και την Κύπρο (ίσως και την ελληνική Θράκη) και από την άλλη υπάρχει ο φόβος να γίνει το Αιγαίο «ελληνική λίμνη», που εκλαμβάνεται μαζί με την Κύπρο ως αναζωπύρωση της Μεγάλης Ιδέας.

Για την υφαλοκρηπίδα, αν η Ελλάδα εγκαταλείψει τη θέση της για οριοθέτηση βάσει της μέσης απόστασης νησιών – παραλίων και η Τουρκία την θέση της για οριοθέτηση με βάση τη μέση γραμμή του Αιγαίου, το θέμα μπορεί να επιλυθεί μέσω της δικαστικής οδού, χωρίς ωστόσο να αποκλείεται η διαπραγματευτική οδός, μέσω της οποίας ενδεχομένως η συμφωνία να είναι ικανοποιητική και για τα δύο μέρη. Το ζήτημα της αιγιαλίτιδας ζώνης θα μπορούσε να επιλυθεί με τον αυτοπεριορισμό της ελληνικής αιγιαλίτιδας στα 6 ναυτικά μίλια, παρά το πολιτικό κόστος που θα έχει μια τέτοια επιλογή. Η Ελλάδα διατηρεί το δικαίωμα της επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης έως τα 12 ναυτικά μίλια και παρά το γεγονός ότι αποτελεί νομικό της δικαίωμα, αφού έχει προσχωρήσει στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, κατά πόσο

όμως συμβάλει αυτό το νομικό δικαίωμα στην πολιτική της εκτόνωσης της έντασης και στην προσέγγιση μεταξύ των δύο γειτονικών κρατών και των λαών τους. Επειδή η Ελλάδα διατηρεί δύο αιγιαλίτιδες ζώνες, θα μπορούσε να έχει ορίσει μία ζώνη χωρικών υδάτων γενικής εφαρμογής (και όχι τα 10 μίλια μόνο για ειδική εφαρμογή σε θέματα αεροπλοΐας ή για καιρό πολέμου). Επειδή από τη μονομερή οριοθέτηση μπορεί να ξεσπάσει θύελλα αντιδράσεων από την πλευρά της Τουρκίας, μια πιθανή λύση θα ήταν η Ελλάδα να διατηρεί ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο στα 6 μίλια.

Σχετικά με την στρατικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, η κατάσταση θα μπορούσε να παραμείνει ως έχει. Στρατικοποίηση νησιών η Ελλάδα και διατήρηση 4^{ης} Στρατιάς στη Σμύρνη, η Τουρκία. Άλλη επιλογή αποτελεί η αμοιβαία υποχώρηση, δηλαδή η αποστρατικοποίηση όλων των νησιών, με αντάλλαγμα την ολάσχερη κατάργηση της 4^{ης} Στρατιάς και γενικά η απομάκρυνση επιθετικών όπλων από την περιοχή και αποβατικών σκαφών, σε συνδυασμό με ένα ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας και συνεργασίας.

Τέλος σε ό,τι αφορά τα Ίμια ή τις απροσδιόριστες θαλάσσιες περιοχές («γκρίζες ζώνες») υπάρχουν δύο λύσεις. Πρώτον, να καθοριστούν επακριβώς τα θαλάσσια σύνορα μεταξύ των δύο χωρών από την εκβολή του Έβρου προς βορρά έως το σημείο που αρχίζουν τα επακριβή σύνορα μεταξύ Δωδεκανήσων και τουρκικής αιγιατικής ακτής. Δεύτερον, να παραμείνει η εκκρεμότητα στα θαλάσσια σύνορα, αλλά η κατάσταση να αποδυναμωθεί, να μην αποτελεί πλέον σημείο προστριβής.

Όπως εύστοχα έχει επισημάνει ο Monteaagle Stearns η λύση είναι : « ένα καθεστώς στο Αιγαίο που θα σεβόταν την ελληνική κυριαρχία στα νησιά της, που θα ικανοποιούσε την Τουρκία σε σχέση με την ελευθερία της στη ναυσιπλοΐα, θα επέτρεπε και στις δύο χώρες να εξερευνήσουν και να εκμεταλλευτούν τις πηγές της αιγαιακής υφαλοκρηπίδας στη βάση της ευθυδικίας...».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

1. Αλεξανδρή Αλέξης, κ. ά., (1988), *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923 -1987*, Αθήνα, εκδόσεις Γνώση.
2. Βερέμης Θάνος, (1991), *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*, Αθήνα, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
3. Βερέμης Θάνος & Κουλουμπής Θεόδωρος, (1994), *Ελληνική Εξωτερική πολιτική : Προοπτικές και προβληματισμοί*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
4. Γεωργακόπουλου Γ., (1988) *Η Αιγαίτιδα Ζώνη της Ελλάδος. Νομικό Καθεστώς, Εξέλιξη και Προοπτικές με το νέο δίκαιο της θάλασσας*, Εγκεκριμένη Διδακτορική Διατριβή Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα.
5. Δίπλα Χ.-Δούση Ε. (1980-2000), *Το Διεθνές Δικαστήριο των Ηνωμένων Εθνών*, τόμος Β', Σύνοψη νομολογίας, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2001
6. Δούση Ε. , (1998), *Το έννομο συμφέρον στη νομολογία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, Κλασικές εφαρμογές και νέες τάσεις*, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή.
7. Δούση Εμμανουέλα, (2001), *Οι Τουρκικές Αμφισβητήσεις στο Αιγαίο Νομικές και Πολιτικές Πτυχές*, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων
8. Ηρακλείδης Αλέξης, (1997) *Άσπονδοι Γείτονες, Ελλάδα-Τουρκία: Η διένεξη στο Αιγαίο*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
9. Θεοδωρόπουλος Β., Λαγάκος Ε., Παπούλιας Γ., Τζούνης Ι., (1995), *Σκέψεις και Προβληματισμοί για την Εξωτερική μας Πολιτική*, β' έκδοση, Κείμενα Εργασίας του ΕΛ.Ι.ΑΜ.ΕΠ, εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
10. Ιωακειμίδης, Π.Κ, (2000), *Η σημασία των αποφάσεων του Ελσίνκι για την Τουρκία*, Ανασκόπηση Αμυντικής & Εξωτερικής Πολιτικής, (ΕΛΙΑΜΕΠ)
11. Ιωάννου Κ. και Στρατή Α., (1998), *Δίκαιο της θάλασσας*, εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή.
12. Ιωάννου Κ. & Στρατή Α., (2000), *Δίκαιο της Θάλασσας*, εκδόσεις Αντ.Ν. Σάκκουλα, β' έκδοση.
13. Καιρίδης Δημήτρης και Martin G. Lenore, (2006), *Ρόλος και Θέση της Τουρκίας στον Κόσμο Σύγχρονη Πραγματικότητα και Μελλοντικές Προκλήσεις*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

14. Κωνσταντόπουλου Δ., (1997), *Δημόσιον διεθνές δίκαιον*, τόμος III, Εφαρμογή γενικού και ειδικού διεθνούς δικαίου, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη.
15. Κώνστας Δ. και Τσαρδανίδης Χ. (1989) *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και το Κυπριακό Πρόβλημα*, Τόμος Β', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
16. Κώνστας Δ., (1999) *Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1991-1999: Αναλύσεις και Μαρτυρίες*, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση,
17. Οικονομίδης Π. Κωνσταντίνος, (1999), *Θέματα Διεθνούς Δικαίου και Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής*, β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
18. Οι Ημερίδες του ΙΣΤΑΜΕ, *Η κρίση στα Ίμια – Εξοπλιστικό Πρόγραμμα – Διακυβερνητική Διάσκεψη του Άμστερνταμ*, Ινστιτούτο Στρατηγικών και αναπτυξιακών μελετών, Α. Παπανδρέου, Απρίλιος-Ιούλιος 1997.
19. Περράκης Στ., (2003), *Αιγαίο: Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, Πρακτικά Ημερίδας, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
20. Περράκης Στ., (1996), *Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, Πρακτικά Συμποσίου Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994, ΕΚΕΜ, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
21. Περράκης Στ., (1990) *Η Ελλάδα στο πλέγμα των σχέσεων ΕΟΚ-Τουρκίας (1974-1989). Η δικαϊκή διάσταση*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
22. Ροζάκης Χ., Τούντα-Φεργαδή Α., Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη Κ., Ιωάννου Ε., (1977), *Η Αποστρατικοποίηση των Ελληνοτουρκικών Συνόρων*, Πάντειος Ανώτατη Σχολή Πολιτικών Επιστημών.
23. Ροζάκης Χρήστος Λ., (1988), *Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση. Τα διμερή και διεθνή θεσμικά ζητήματα*, στο Αλέξης Αλεξανδρής, κ.ά., *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1923-1987*, Αθήνα: εκδόσεις «Γνώση».
24. Ρούκουνα Ε. , (2004), *Διεθνές Δίκαιο I*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.
25. Ρούκουνα Ε. , (1983), *Διεθνές Δίκαιο III*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.
26. Σημίτης Κώστας, (2005), *Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004*, Αθήνα, εκδ. Πόλις.
27. Τζανέτος Λ. Γρηγόρης, (2007), *Η Ευρωπαϊκή Διάσταση των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων στο Αιγαίο και η Γεωπολιτική Στρατηγική της Δύσης, Ανασκόπηση της Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής (1992-2005) Σενάρια για το Μέλλον*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης
28. Τσάκωνας Παναγιώτης, (2003), *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Τόμος Β', εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

29. Υφαντής Κώστας, (2001), *Ελληνο-τουρκικές σχέσεις μετά το Ελσίνκι: Το μετέωρο βήμα της ελληνικής στρατηγικής*, Ανασκόπηση Αμυντικής & Εξωτερικής Πολιτικής, (ΕΛΙΑΜΕΠ).

Ξενόγλωσση

1. Andrew Moravcsik, "Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Relations", *International Organisation*, Vol. 51, No. 4 (Autumn 1997)
2. Arapoglou Stergios, April 2002, *Dispute in the Aegean Sea The Imia/Kardak Crisis*, Maxwell Air Force Base, Alabama
3. Assonitis George, (1997-1998), *The Greek Airspace: The Legality of a "Paradox"*, Journal of Legal Studies, US Air Force Academy, vol.8
4. Ayten Gundogdu, 2001, *Identities in Question: Greek – Turkish in a Period of Transformation*, Middle East Review of International Affairs Vol. 5, No 1.
5. Gilpin Robert, *War and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
6. Hedley Bull, *Η άναρχη κοινωνία Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα, 2000.
7. Kenneth N. Waltz, (1979), *Theories of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley.
8. Leo Gross, "The Dispute Between Greece and Turkey concerning the Continental Shelf in the Aegean," *American Journal of International Law* Vol 17 No 1.
9. John J. Mearsheimer, 1994-95, *The False Promise of International Institutions*, *International Security*, Vol.19, No.3.

10. Maria Vogiatzi, 2002, *The Historical Evolution of the Optional Clause*, Non-State Actors and International Law 2: 41-88.
11. Morgenthau, 1947, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred Knopf.
12. Phaedon John Kozyris, "The Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict: A Greek Viewpoint" in Dimitris Keridis and Dimitrios Triantafyllou (eds.), *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalisation* (Dulles, VA: Brassey's, 2001).
13. Syrigos M. Angelos, *The Status of the Aegean Sea According to International Law*, Sakkoulas/ Bruylant, Athens/ Brussel.
14. Raftopoulos Evangelos, 1997, *The Crisis over the Imia Rocks and the Aegean Sea Regime: International Law as a Language of Common Interest*, International Journal of Marine and Coastal Law, Vol 12, No 4, Kluwer Law International.
15. Raymond Aron, *The Anarchical Order of Power*, Daedalus, Vol. 124, No. 3, Summer 1995
16. Schmitt, Michael N., Lieutenant Colonel, U.S. Air Force, "Aegean Angst: The Greek Turkish Dispute," *Naval War College Review*, XLIX:III, Summer 1996
17. Waltz N. Kenneth 1979, *Theory of International Politics*, Massachusetts: Addison – Wesley.
18. Wight Martin, *Διεθνής Θεωρία : Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, Αθήνα : Ποιότητα, 1998
19. William Hale, *Turkish Foreign Policy 1774-2000* (London, Portland OR: Frank Cass,

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ – ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» 10 Μαΐου 2009, *Οθωμανός Γερμανικής Κοπής,*

Το Έθνος 25 Ιουλίου 2009, προσπάθεια Β. Μαρκεζίνη να προσεγγίσει το «φαινόμενο Νταβούτογλου».

ΓΑΛΕΡΙΣΤΗΜΟ ΓΕΡΑΝΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

EUROPEAN PARLIAMENT

Adopted by a vote of 342 for, 21 against, 11 abstentions on February 15, 1996

on the provocative actions and contestation of sovereign rights by Turkey against a Member State of the Union

The European Parliament

A. having regard to Turkey's provocative military operations in relation to the isle of Imia in the Eastern Aegean,

B. concerned about the dangers of over-reaction if this dispute continues,

C. having regard to Turkey's official statements making territorial claims and contesting the sovereign rights of an EU Member State,

D. whereas the islet of Imia belongs to the Dodecanese group of islands, on the basis of the Lausanne Treaty of 1923, the Protocol between Italy and Turkey of 1932 and the Paris Treaty of 1947, and whereas even on Turkish maps from the 1960s, these islets are shown as Greek territory,

E. whereas this action by Turkey forms part of a broader policy of questioning the status quo in the Aegean,

F. having regard to the common position of the Council set out at the association Council meeting of 6 March 1995 which considered it "of paramount importance to encourage good- neighbourly relations between Turkey and its neighboring Member States of the EU", and whereas these privileged relations between the Union and Turkey should automatically preclude any military aggression,

1. Gravely concerned by the dangerous violation by Turkey of sovereign rights of Greece, a Member State of the European Union and by the build-up of military tension in the Aegean;

2. Deplores the fact that Greece and Turkey appeared to be on the brink of hostilities and calls for an immediate stop to all actions which endanger peace and stability in this area;

3. Stresses that Greece's borders are also part of the external borders of the European Union;

4. Calls for compliance by Turkey with international treaties, and in particular the OSCE, which insists that all disputes be settled by peaceful means in accordance with international law;

5. Deplores the failure of the European Union and its Member States in this crisis, to take effective action within the framework of the common foreign and security policy;

6. Calls on the Council to take appropriate initiatives for the amelioration of the relations between Greece and Turkey;

7. Instructs its President to forward this resolution to the Council, the Commission, the Government of Turkey, the Parliament of Greece and the Grand National Assembly of Turkey.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΠΑ